

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ
ЖАРЛЫҒЫ

УКАЗ

ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Қазақстан Республикасының
Президенті мен Үкіметі актілерінің
жинағында жариялануға тиіс

**Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамыту
тұжырымдамасын бекіту туралы**

Мемлекет басшысының 2019 жылғы 2 қыркүйектегі «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру мақсатында **ҚАУЛЫ ЕТЕМІН:**

1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасы бекітілсін.
2. Қазақстан Республикасының Үкіметі осы Жарлықтан туындайтын өзге де шараларды қабылдасын.
3. Осы Жарлықтың орындалуын бақылау Қазақстан Республикасы Президентінің Әкімшілігіне жүктелсін.
4. Осы Жарлық қол қойылған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Қазақстан Республикасының
Президенті

Қ.Тоқаев

Нұр-Сұлтан, Ақорда, 2020 жылғы 27 тамыз

№ 390

Қазақстан Республикасы
Президентінің
2020 жылғы 27 тамыздағы
№ 390 Жарлығымен
БЕКІТІЛГЕН

**Қазақстан Республикасында
азаматтық қоғамды дамыту
тұжырымдамасы**

Нұр-Сұлтан, 2020 жыл

Мазмұны

Кіріспе	3-5
1-тарау. Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамыту саласындағы ағымдағы ахуалды талдау	5-11
2-тарау. Халықаралық тәжірибеге шолу	11-16
3-тарау. Азаматтық қоғам саласын дамыту пайымы	16-24
4-тарау. Тұжырымдаманы іске асырудан күтілетін нәтижелер	24-25
5-тарау. Тұжырымдаманы іске асыру кезеңдері	25-26
Қорытынды	26
Тұжырымдаманы іске асыру көзделетін Қазақстан Республикасы құқықтық актілерінің тізбесі	27

Кіріспе

Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасы (бұдан әрі-Тұжырымдама) қазіргі Қазақстандағы азаматтық өзін-өзі ұйымдастыру және азаматтық қоғамды дамыту процестерін білдіреді, сондай-ақ азаматтық қоғам мен билік органдарының өзара іс-қимылы саласындағы негізгі міндеттер мен басымдықтарды айқындайды.

Еліміздің Негізгі Заңында Қазақстан халқы өзін еркіндік, теңдік және татулық мұраттарына берілген бейбітшіл азаматтық қоғам деп ұғынады, ал Қазақстан Республикасы демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет болып табылады, онда азамат, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары жоғары құндылықтар болып танылады.

Қазақстан саясатының негізгі қағидаттары – бұл қоғамдық келісім, саяси тұрақтылық, бүкіл халықтың игілігі үшін экономикалық даму, саяси және идеологиялық әралуандық, патриотизм және азаматтық белсенділік, қоғам мен мемлекет өмірінің аса маңызды мәселелерін демократиялық әдістермен және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес шешу.

Осы Тұжырымдама Қазақстан Республикасы заңдарының, Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарының және Қазақстан Республикасының 2050 жылға дейінгі даму стратегиясының, мақсаттары мен міндеттері саяси тұрақтылықты, қоғамдық келісімді сақтау, азаматтық сана-сезімді дамыту, елдің одан әрі экономикалық өсуі, мемлекеттік бағдарламалар болып табылатын Қазақстан Республикасы Президентінің жарлықтарының негізінде әзірленді.

Қазақстанның тұрақтылығы мен демократиялық дамуының негізі ретінде сындарлы қоғамдық диалог құруға аса маңызды мән беріледі.

Тұжырымдама азаматтық қоғамды және оның институттарын дамыту, болып жатқан қоғамдық-саяси процестерді, экономикалық бәсекелестікті, пікір плюрализмін, азаматтық белсенділіктің түрлері мен әдістерінің әртүрлілігін ескере отырып, мемлекет пен қоғамның негізгі міндеттерін талқылауға және шешуге азаматтарды тарту үшін жағдай жасау жөніндегі шараларды айқындайды.

Азаматтық қоғам Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясында және Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіде жарияланған пікір білдіру және бейбіт жиналыстар өткізу еркіндігіне құқықтарды міндетті түрде сақтай отырып, құқықтық, демократиялық, әлеуметтік және «халық үніне құлақ асатын» мемлекетті құру үшін негізгі базистердің бірі бола отырып, мемлекетпен және бизнеспен тең құқықты және сындарлы әріптестікке негізделуі тиіс.

Азаматтық қоғам демократия жағдайында ғана толыққанды қалыптасады және дамиды, ол мыналарды болжайды:

- адами тұлға мәнінің артуы;
- құқық үстемдігі;

азаматтардың өз құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету, сақтау және қорғау мүмкіндіктері мен тетіктерінің болуы;
жеке меншік базасындағы азаматтардың экономикалық дербестігі;
жеке тұлғалардың өзін-өзі таныту нысандарының алуан түрлілігі;
мемлекеттің азаматтар мен азаматтық қоғам ұйымдарының барынша мол санымен сындарлы өзара іс-қимылы.

Билік органдары мен азаматтық қоғам қызметі өзара толықтыратын сипатқа ие, бұл өзара іс-қимылдың жалпы қағидаттарына негізделген олардың ынтымақтастығын болжайды:

мемлекеттің қоғамдағы экономикалық, саяси және идеологиялық плюрализмді тануы;

мемлекеттің адам мен азаматтың құқықтарын ең қымбат қазына деп тануы;

мемлекеттің азаматтардың жеке өміріне араласпауы;

азаматтар мен олардың бірлестіктерінің өз мақсаттарын белгілеу, сондай-ақ конституциялық шеңберде өз қызметін басқару мәселелерінде құқықтарын құрметтеу; азаматтық қоғам мен мемлекеттің өзара міндеттері мен жауапкершілігінің болуы. Қоғамдық мүдделер пайдасындағы қызмет азаматтар бірлестіктерінен де, мемлекеттік органдар институттарынан да ашықтықты, жауапкершілікті және өз қызметі туралы және оны жүзеге асыруға жұмсалатын қаражаттың пайдаланылуы туралы есеп беруге дайын болуын талап етеді; қоғам мен мемлекеттің зорлық-зомбылық және заңсыз іс-әрекеттерді қолданудан өзара бас тартуы;

азаматтар бірлестіктері мен билік органдарының өзара тиімді ынтымақтастықты, мемлекеттік және қоғамдық мүдделерді ескере отырып, міндеттерді бөлуді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін әріптестігі;

саяси тәуелсіздік, бостандық және азаматтық бастаманы бюджеттер мен жария сектор қорлары есебінен қолдау; заң аясында саяси сипаттағы шараларды шектеу;

сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл қағидаттарын өзара сақтау. Мемлекеттік органдардың азаматтар бірлестіктері қатарынан ынтымақтастық жөніндегі әріптестерді таңдауы, сондай-ақ оларды жария қызметтер көрсетуге тарту және азаматтар бірлестіктеріне өзге де міндеттерді беру сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін айтарлықтай төмендетуге ықпал ететін болады; өзара ынтымақтастық кезінде азаматтар бірлестіктері мен мемлекеттік органдардың қызметін ұтымды және теңгерімді дамыту;

азаматтар бірлестіктері мен билік органдарының барлық азаматтар мен олардың бірлестіктерінің қоғамдық өмірге қатысуға қағидаттық теңдігі мен еркін қол жеткізуін қамтамасыз ету;

әлеуметтік, этносаралық, конфессияаралық бейбітшілікке, әріптестік пен келісімге ұмтылу.

Осы қағидаттарды сақтау қоғам мен биліктің өзара іс-қимылында жаңа тәсілдердің пайда болуын және бекітілуін шектемейді.

Жеткілікті күшті және тұрақты қоғамдық институттар болған кезде азаматтық қоғам мен мемлекеттің тиімді өзара іс-қимылы мүмкін болады.

Осыған байланысты осындай институттардың жұмыс істеуін жақсарту және оларға мемлекет тарапынан жан-жақты қолдау көрсету мақсатында құқықтық реттеу тетіктерін жетілдіру қажеттілігі туындайды. Енгізілетін өзгерістер мен толықтырулар азаматтық қоғамды дамытудың мынадай қағидаттарына негізделетін болады:

пікір білдіру, бейбіт жиналыстар өткізу және қауымдастықтар құру еркіндігіне құқықтарды сақтай отырып, өз таңдауы бойынша қоғамдық бірлестіктерді еркін құруға және азаматтық қоғам ұйымдарына қатысуға адам құқықтарын қамтамасыз ету;

азаматтардың пікір білдіру, бейбіт жиналыстар өткізу және қауымдастықтар құру еркіндігіне құқықтарын іске асыру кезінде азаматтық қоғам ұйымдарына белгіленуі мүмкін кез келген шектеулердің халықаралық-құқықтық міндеттемелеріне сәйкестігі;

азаматтық қоғам ұйымдарының қызметі үшін қолайлы және қауіпсіз жағдайлар жасауға ықпал ететін әкімшілік шаралар қабылдау кезінде мемлекеттің заңдылық пен әділдік қағидаттарына бейімділігі;

азаматтық қоғам ұйымдарының басқару және шешімдер қабылдау мәселелерін қоса алғанда, мемлекеттің олардың қызметіне араласпауы (бұл ретте азаматтардың бірде-бір бірлестігі билік органдарымен өзара қарым-қатынаста барлық азаматтық қоғамның мүдделерін білдіре алмайтынын ескеру қажет);

азаматтық қоғам ұйымдарының стратегиялық инвестициялар түріндегі қызметін институционалдық қолдау үшін жағдайлар жасау;

азаматтық қоғам ұйымдарының мемлекеттік, жеке, шетелдік және халықаралық ұйымдар тарапынан болатын қаржылық қолдау көздеріне қосымша міндеттемелер қолданбастан еркін таңдау құқығын сақтау;

мемлекеттік органдар мен мемлекет қатысатын ұйымдардың қызметіне қоғамдық қатысу және ықпал ету тетіктерін күшейту және кеңейту;

заң шығару процесіне қоғамдық қатысу нысандарының алуан түрлілігін дамыту және елдің құқықтық саясатын жетілдіруге ықпалын кеңейту.

Осы негізін қалайтын қағидаттарды негізге ала отырып, осы Тұжырымдаманың мақсаттары азаматтық қоғамды дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасау және тең құқықты әріптестік негізінде азаматтардың мемлекетпен әртүрлі нысандарда өзара іс-қимылының тиімді жолдарын қамтамасыз ету болып табылады.

1-тарау. Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамыту саласындағы ағымдағы ахуалды талдау

Азаматтық қоғамды жеке тұлғалар, топтар, әлеуметтік-экономикалық, адамгершілік және рухани, отбасылық қатынастар және индивидтер мен топтардың мүдделерін ескеретін, жеке және қоғамдық қажеттіліктер мен

мүдделерді қанағаттандыру үшін еркін және ерікті бірлестіктер, қауымдастықтар мен басқа да одақтар құратын әртүрлі әлеуметтік институттардың жиынтығы ретінде айқындауға болады.

Әртүрлі әлеуметтік топтар мен индивидтердің қажеттіліктері мен мүдделері азаматтық қоғамның саяси партиялар мен қозғалыстар, жергілікті қоғамдастықтар, кәсіптік одақтар, діни бірлестіктер, шығармашылық, қоғамдық және ғылыми одақтар мен бірлестіктер, бизнес ұйымдар, бұқаралық ақпарат құралдары, сондай-ақ қоғам үшін көрсетілетін қызметтердің кең ауқымын іске асыратын қоғамдық бірлестіктер мен үкіметтік емес ұйымдар (бұдан әрі –ҮЕҰ) сияқты институттары арқылы көрінеді.

Мемлекеттік құрылымдардан айырмашылығы, азаматтық қоғамда сатылас емес, деңгейлес байланыстар – оны құрайтын құрылымдар мен әртүрлі адамдардың топтары арасындағы қарым-қатынастар және әртүрлі үйлестіру нысандары, сондай-ақ бәсекелестік басым болады.

Азаматтық қоғамды айқындауға сондай-ақ адамның және азаматтың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін толық қамтамасыз етуді, өзін-өзі басқаруды, еркін қалыптасатын қоғамдық пікірді, плюрализмді, әр азаматтың ақпаратқа қол жеткізу құқығын сақтай отырып, жалпыға бірдей ақпарат беруді жатқызуға болады.

Азаматтық қоғам мен құқықтық мемлекет құрылымдық байланыстар қатарына біріктірілген, онсыз табысты өзара іс-қимыл жасай алмайды. Қазақстан Республикасының Конституциясында негізі қаланған құқықтық мемлекет идеясының мәні азаматтық қоғам мен мемлекет тарапынан өзара басқаруды, мемлекет бостандығының арақатынасын қоғам мен жеке тұлғаның пайдасына өзгерте отырып, мемлекеттің билікке монополиясын төмендетуді болжайды.

Азаматтық қоғам базалық әлеуметтік бірлігі ретінде азаматтардан тұрады, олардың әрқайсысын тәрбиелеу оны демократия құндылықтары жүйесіне енгізуді болжайды. Бұл жүйе қоғамдық қатынастардың барлық жиынтығы ретінде азаматтық қоғамның негізі болып табылады.

Азаматтық белсенділік – қоғамның демократиялық құрылымының маңызды құрамдас бөлігі. Мемлекеттік органдар азаматтардың қоғамдық белсенділігін қолайлы құқықтық ортаны құру, өз қызметі туралы халықты тұрақты хабардар ету, азаматтар мен түрлі қоғамдық бірлестіктерді қабылданған шешімдерді жоспарлауға және орындауға тарту арқылы қолдайды.

Азаматтардың бірлестіктері қоғамда әртүрлі пікірлер мен мүдделерді білдіру арналары болып табылады, олар арқылы азаматтар ақпарат алады және қабылданған шешімдер жөнінде өз пікірін білдіреді. Егер саяси шешімдер қабылдайтын адамдар жұртшылықпен диалог жүргізіп, көпшілік алдында талқылау процесінде енгізілген ұсыныстар деп есептелсе, нәтижесінде азаматтардың мемлекеттік институттарға деген сенім дәрежесі едәуір артады.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2006 жылғы 25 шілдедегі № 154 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамытудың 2006-2011 жылдарға арналған тұжырымдамасы елдегі азаматтық қоғамның қалыптасуын көрсетеді және азаматтық қоғам институттарын одан әрі дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған заңнамалық және өзге де құқықтық актілерді жетілдіру, одан әрі әзірлеу және қабылдау үшін негіз болып табылады.

Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамытудың 2006-2011 жылдарға арналған тұжырымдамасын іске асырудың негізгі көрсеткіші Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс жүйесін енгізу болды, бұл кейіннен өсу қарқынымен осы көрсеткіштің жиынтық көріністе 574,8 млн теңгеден 20 млрд теңгеге дейін өсуіне алып, бұған мемлекеттік функцияларды бәсекелестік ортаға беруықпал етті.

Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге қабылданған құқықтық саясат тұжырымдамасы демократиялық, құқықтық, зайырлы және әлеуметтік мемлекет ретінде заң тұрғысынан құқықтық идеологияны, құқықты (заңнаманы), заң практикасын жетілдіруге және Қазақстанның мемлекеттік егемендігін нығайтуға өз үлесін қосты.

«Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» және «100 нақты қадам» Ұлт жоспары да үкіметтік емес секторды «қайта іске қосудың» өзектілігін көрсетті, азаматтық қоғам институттарымен жұмыс істеу үшін жаңа тәсілдер мен платформаларды қалыптастыру қажеттілігін айқындады.

Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы Қазақстан Республикасының заңнамасына енгізілген өзгерістер салалық қағидатты енгізуге және бейінді мемлекеттік органдардың ҮЕҰ-мен бірлескен әлеуметтік жобаларды іске асыруға қатысуын кеңейтуге мүмкіндік берді.

Қазақстан Республикасында жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытудың 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы қазақстандықтардың азаматтық белсенділігіне әсер етіп, жергілікті маңызы бар мәселелерді шешуге мүдделілігін және қатысуға әзірлігін арттырды.

«Кәсіптік одақтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы әлеуметтік диалог пен әріптестікті дамытуға жаңа серпін берді.

Үкіметтік емес сектордың әрі қарай даму бағыты Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің 2018 жылғы 28 желтоқсандағы №159-ө өкімімен бекітілген Қазақстан Республикасында үкіметтік емес ұйымдар мен мемлекеттің өзара іс-қимылын дамыту жөніндегі 2016-2020 жылдарға арналған ұлттық жоспарда белгіленген болатын.

«Қоғамдық кеңестер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы және онымен өзара байланысты, мемлекеттік қызмет, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл, ақпаратқа қол жеткізу, дербес деректер және оларды қорғау туралы заңдар пакеті қоғамдық кеңестер институтының құрылуын заңнамалық түрде бекітті және мемлекеттік органдардың азаматтық қоғам

институттарымен және халықпен тиімді қайтымды байланысын қамтамасыз етті.

ҮЕҰ-ны гранттар мен сыйлықақылар түрінде қаржыландырудың жаңа нысандарын енгізу үкіметтік емес секторды әлеуметтік міндеттерді шешуде белсенді азаматтық қоғам институттарының бірі ретінде танудың нәтижесі болды, бұл азаматтық секторда жұмыспен қамтылған азаматтар санының артуына ықпал етті.

«Үкіметтік емес ұйымдарды гранттық қаржыландырудың кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 31 желтоқсандағы № 1192 қаулысына сәйкес гранттық қаражат бөлу рәсімдерінің ашықтығы мен тәуелсіздігін қамтамасыз ету үшін гранттық қаржыландыру саласындағы оператор болып табылатын «Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы» коммерциялық емес акционерлік қоғамы құрылды.

2018 жылы мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс жүйесін жетілдіру мақсатында мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты қалыптастыру тәртібі заңнамалық түрде регламенттелді және стандарттар әзірленді. Алғаш рет мемлекеттік қаржыландыру есебінен ҮЕҰ жобаларын жүзеге асыру нәтижелерін бағалау енгізілді.

Мемлекет пен азаматтық қоғамның өзара қарым-қатынасының жаңа жүйесін қалыптастыруға ықпал еткен «Волонтерлік қызмет туралы», «Қайырымдылық туралы», «Өзін-өзі реттеу туралы» Қазақстан Республикасының заңдары қабылданды.

VIII Азаматтық форумда азаматтық қоғамды дамыту тетіктерін жетілдіру жөнінде шешімдер әзірленді.

Президенттің «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты 2019 жылғы 2 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында азаматтар мен мемлекеттік органдар арасында қайтымды байланысты қалыптастыру үшін азаматтардың сындарлы сұрау салуларына жедел және тиімді ден қою моделі «халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасын енгізу қажеттігі атап өтілді. «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» идеясы мемлекеттік аппараттың халықтың сұрау салуына сезімталдық шегін арттыруды, билік пен қоғам арасындағы коммуникациялардың үздік технологиялары мен практикаларын әзірлеуді көздейді.

Қазақстан 200-ден астам халықаралық конвенциялар мен көпжақты келісімдердің қатысушысы болып табылады. Қазіргі уақытта елімізде бірнеше конвенцияға, атап айтқанда Қазақстан 1998 жылғы 29 маусымда қосылған Азаптауларға және басқа да қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлеріне қарсы конвенцияға қатысты тәуелсіз мониторинг институты енгізілді. Азаматтық қоғамның мұндай келісімдердің (конвенциялардың) тәуелсіз мониторингіне қатысуы азаматтық сана-сезімді дамытудың пәрменді құралы болып

табылады және Конвенцияның ұлттық деңгейде тиімді орындалуына мемлекетке қолдау көрсетеді.

Қазақстан Республикасы 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған орнықты даму саласындағы Күн тәртібін қолдады және 2019 жылғы шілдеде Нью-Йоркте өткен Орнықты даму жөніндегі жоғары деңгейдегі саяси форумда осы Күн тәртібін іске асыру туралы алғашқы Ерікті ұлттық шолуды таныстырды.

Азаматтық қоғамның негізгі әріптестері Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) қамқорлығымен ұйымдастырған ұлттық жұмыс топтарына, мемлекетаралық келіссөздерге қатыса алады.

Мемлекеттік органдар мен азаматтық қоғам өкілдерінің бірлескен жұмыс құралының бірі Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы консультативтік-кеңесші орган – Ұлттық қоғамдық сенім кеңесі (бұдан әрі - ҰҚСК) болды. ҰҚСК қоғамдық-саяси жаңғырту және көппартиялықты, саяси бәсекелестік пен елдегі пікірлердің плюрализмін одан әрі дамытуға арналған идеялардың қайнар көзі болып табылады.

Қазіргі уақытта Қазақстанда 6 саяси партия, әртүрлі бағыттағы 22 763 ҰЕҰ, 18 конфессияның мүддесін білдіретін 3738 діни бірлестік, әртүрлі меншік нысанындағы 3494 БАҚ, 234 қоғамдық кеңес, 36 салалық және 19 аумақтық ұйымды қамтитын 3 ірі республикалық кәсіподақ бірлестігі ресми түрде тіркеліп, жұмыс істейді.

Өткен 2011-2019 жылдар аралығындағы кезеңде мынадай нәтижелерге қол жеткізілді:

1) ҰЕҰ-ның сандық тұрғыдан өсуі қамтамасыз етілді, олардың әлеуметтік саясатты іске асыру қызметінің ауқымы кеңейді;

2) қоғамда ҰЕҰ-ның рөлін нығайту бойынша дәйекті және нақты шараларды жүзеге асырудың драйверіне айналған V, VI, VII және VIII Азаматтық форумдар өткізілді;

3) жергілікті жерлерде қоғамдық кеңестер арқылы қоғамдық бақылау нысандары енгізілді;

4) көппартиялы Парламент жұмыс істейді;

5) азаматтардың мемлекеттік басқару саласында шешімдерін қабылдау процесіне қатысу тетіктері кеңейтілді;

6) «ашық және есеп беретін үкіметті» қалыптастырудың құқықтық негіздері қаланып, іске асырылды.

Сонымен бірге қоғамда бірқатар проблемалық мәселелер белгіленді.

Қазақстан Республикасының Үкіметі әлемнің дамыған 30 елінің қатарына кіру мақсатында мемлекеттің экономикадағы рөлі мен үлесі біртіндеп қысқаратынын жариялады. Бүгінгі күні квазимемлекеттік сектормен бірге экономикадағы мемлекеттің үлес салмағы 60-80 %-ға жетеді.

Экономикадағы осындай үрдісті ескере отырып, қазақстандықтардың белсенділігін арттыру және күшейту, туындайтын проблемаларды шешу үшін қоғамдық ықпал ету құралдарын ұсыну және пайдалану жөніндегі жұмыста азаматтық қоғам институттарының рөлі артады. Өкінішке орай,

қазіргі уақытта азаматтық қоғам институттары әлі әлсіз және қоғамдық мүдделер мен сұраныстарды толық көрсетпейді. Осыған байланысты азаматтық қоғам институттарының қызметін кеңейту және рөлін күшейту қажеттігі туындайды.

Өзге де проблемалардың арасынан мыналарды атауға болады:

азаматтық қоғам институттарының қызметін реттейтін Қазақстан Республикасы заңнамасының жетілдірілмеуі;

үкіметтік емес сектордың елдің экономикалық және әлеуметтік дамуына қосқан үлесін есепке алу жүйесінің болмауы;

халықтың волонтерлік қозғалыстың дамуына және үкіметтік емес сектордың қызметіне тартылуының төмен болуы;

азаматтық қоғам институттарына сенім деңгейінің төмен болуы;

азаматтық қоғам институттарын проблемаларды шешуге тарту бойынша мемлекеттік органдардың жеткілікті түрде жұмыс істемеуі;

ҮЕҰ-ның мемлекеттік қаржыландыруға тәуелділігі, қаражаттың түсу көздерін әртараптандырудың болмауы;

үшінші сектор ұйымдары арасында мемлекеттік қаржыландыруға қол жеткізу үшін бәсекелестіктің жоғары болуы;

халықтың сұрау салулары мен қаражатты нысаналы бөлу арасында үйлестірудің нашар болуы;

үкіметтік емес сектор ұйымдарындағы кадр тапшылығы;

қайырымдылық институтының жеткілікті түрде дамымауы;

үшінші сектордың транспаренттілігінің төмен деңгейі;

азаматтық қоғамға қатысушылар арасындағы әріптестіктің жеткілікті түрде дамымауы;

халықаралық алаңдарда қазақстандық азаматтық қоғам институттарының өкілдігінің әлсіз болуы.

Бұл ретте соңғы уақытта төртінші өнеркәсіптік революция жағдайында әлеуметтік-экономикалық дамудың парадигмалары ауыстырылғанын атап өту қажет. Алайда әлемдік мейнстрим – бұл адами капиталдың мөлшерлемесі. Өз сұраныстары, қарапайым өмірлік үміттері, армандары, практикалары бар адам, тұтастай алғанда мемлекеттің инклюзивті экономикалық дамуының негізгі бөлігін құрайды.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы № 636 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында адамдардың жаңа дағдылары мен қабілеттерін дамыту - Қазақстанды «дамыған отыз елдің» қатарына одан әрі ілгерілету үшін аса маңызды міндет деп белгіленген.

Мұндай жағдайларда азаматтық қоғам қайта құрылып, тұрақты жаңа технологияларды енгізетін және пайдаланатын, ал азаматтар – жаңа құзыреттерді алатын болады.

Азаматтық қоғамның дәстүрлі институттары, келісу мен мақұлдаудың ресми рәсімдерінен өтпей-ақ, адамдардың басым көпшілігіне ықпал ете алатын және жұмылдыра алатын шағын бастамашылық топтар, тіпті трендтерді қалыптастыратын жеке адамдар трендсеттерлер (пікір көшбасшылары) сияқты жаңа жағдайларға бейімделеді.

Сондықтан дәстүрлі институттарда пәрменді және жедел шешімдер қабылдау үшін қажетті халықпен тиісінше қайтымды байланысты ұйымдастыруда қиындықтар туындайды. Бұл өмір жағдайларын шешуде халық үшін ашықтықты қамтамасыз етуге және кедергілерді алып тастауға бағытталған практикаларды, тетіктерді және заңнаманы жетілдіру қажеттігін талап ететін жалпы әлемдік үрдіс екенін атап өткен жөн. Азаматтық институттардың трендсеттермен жүйелі жұмысы және әртүрлі мақсатты аудиториялар шеңберінде оларды анықтау үшін тиісті құралдардың болуы талап етіледі. Көптеген саясаттанушылар толыққанды азаматтық қоғамның пайда болуы мен жұмыс істеуі үшін азаматтардың жеке меншік және пәрменді әлеуметтік-экономикалық реформалардың нәтижелері негізінде экономикалық дербестігі қажет екенін атап өтті. Қазақстанда шынайы азаматтық қоғамды қалыптастыру үшін әлеуметтік-экономикалық базаны одан әрі нығайту және кеңейту қажет. Күшті орта сынып, қоғамдық-саяси өмірде белсенді жастар, шағын бастамашылық топтарды, трендсеттерлерді (түрлі пікір көшбасшыларының) қолдау, волонтерлер мен бей-жай емес азаматтардың әлеуметтік белсенділігі қоғамдық өмірде кейбір «оқырау тұрақтылығын» еңсеруге мүмкіндік береді және Қазақстанда нағыз азаматтық қоғамның пайда болуына өз алдына кепіл болады.

Жалпы әлемдік үрдістер негізінде аталған Тұжырымдама мемлекеттік бағдарламалар мен бастамаларды әзірлеуге және іске асыруға қоғамдық қатысу жүйесін дамытуды, мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатын жетілдіруге жәрдемдесуді, мемлекеттің, бизнестің және азаматтық қоғамның әріптестік жүйесін нығайтуды, азаматтық қоғамның тұрақтылығын арттыруды, сондай-ақ оның одан әрі саяси трансформация мен жаңғыртуды көздейді.

2-тарау. Халықаралық тәжірибеге шолу

Халықаралық тәжірибені талдау азаматтық қоғам ұғымының ортақ белгілерін көрсетеді және іс жүзінде жетекші халықаралық ұйымдардың анықтамаларынан айырмашылығы жоқ.

Мысалы, Дүниежүзілік Банк қоғамдық өмірге қатысатын, өз мүшелерінің немесе өзге де адамдардың мүдделері мен құндылықтарын білдіретін үкіметтік емес және коммерциялық емес ұйымдардың немесе бұл ретте этикалық, мәдени, саяси, ғылыми, діни немесе филантропиялық пайымдауларды басшылыққа алатын өзге де адамдардың кең спектрін белгілеу үшін «азаматтық қоғам ұйымдары» терминін пайдаланады.

Экономикалық Ынтымақтастық және Даму Ұйымы азаматтық қоғам ұйымдарына ұқсас анықтаманы береді: бұл «қоғам оның айналасында өз еркімен өзін-өзі ұйымдастыратынған және мүдделер мен байланыстардың кең ауқымын білдіретін көптеген қауымдастықтар. Олар қоғамдық ұйымдарды, байырғы халықтардың ұйымдарын және үкіметтік емес ұйымдарды қамтуы мүмкін».

Демократиялық процестер әлемдік практикада негізгі рөлі азаматтық қоғамға тиесілі мемлекеттік құрылыстың орнықты моделдерінің сипатына ие болады.

2.1. Қоғамдық шартты қабылдау

Азаматтық қоғамның әлемдік практикадағы жұмыс істеуінің басты өлшемшарты қоғамда және мемлекетте өмір сүру сапасын арттыру, саясат, экономика, құқық, мәдениет саласында күш жұмсай отырып, жұртшылықты мемлекеттік құрылымдарды белсенді түрде қолдауға қозғау салу үшін мемлекеттік құрылымдар мен азаматтық қоғам институттары арасындағы әріптестікті бекітетін қоғамдық шартты қабылдау болып табылады. Бұл әріптестік өзара түсіністікті, сенімді және екі әріптес үшін тең жағдайды сипаттауы тиіс. Мұндай әріптестікке қол жеткізу және мемлекеттік органдар халыққа көрсетілетін қызметтердің сапасын жақсарту үшін өз іс-қимылдарын азаматтық қоғаммен келісуі тиіс.

Үкімет пен үшінші сектор ұйымдары арасындағы өзара қарым-қатынасты жүйелі түрде түсіну және қалыптастыру қажеттілігі әлемнің көптеген елдерінде, сондай-ақ БҰҰ мен Еуроодақ сияқты ірі халықаралық ұйымдарда саналы түрде сезілді.

Осындай қабылдау шеңберінде Ұлыбритания мен Солтүстік Ирландияның Құрама Корольдігінде коммерциялық емес сектор мен үкімет арасындағы бас келісімдерге (шарттарға) қол қойылды, онда қазіргі заманғы демократиялық қоғам үшін үшінші сектордың рөлі мен маңыздылығының жалпы ұғымы белгіленген. Эстония Республикасында шартты парламент «Азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасы» ретінде қабылдады. Хорватия Республикасында шарт Үкімет пен үкіметтік емес коммерциялық емес сектор арасындағы ынтымақтастық бағдарламасының нысанын қабылдады. Канадада екі бас сектор арасындағы өзара қарым-қатынас реформасы «Бірлескен дөңгелек үстел» атты құжат нысанында берілген.

Аталған құжаттар мемлекет пен азаматтық сектор арасындағы өзара қарым-қатынастарды трансформациялау үшін негіз болады.

Тұтастай алғанда, азаматтар мен биліктің өзара іс-қимыл жасауының шетелдік тәжірибесі жан-жақты қамтылған құжаттарды (шарттар, тұжырымдамалар, ынтымақтастық бағдарламалары, бірлескен дөңгелек үстелдер және басқалар) қабылдаудан басқа, билік пен қоғам арасындағы байланыстар мен ынтымақтастықтың әртүрлі нысаны пайдаланылатынын көрсетеді.

Мысалы, Эстонияның Азаматтық қоғамын дамыту тұжырымдамасында мынадай қағидаттар көзделген:

- 1) азаматтық бастаманы және қатысу демократиясын дамыту;
- 2) ерікті қызметті азамат болмысының маңызды компоненті ретінде бағалау;
- 3) азаматтардың экономикалық, әлеуметтік және саяси құқықтары мен міндеттерін терең зерделеуді және ұстануды дамыту;
- 4) азаматтардың өз отбасылары, отандастары, туған өлкесі, мемлекет және бүкіл әлем алдында жауапкершілік сезімін дамыту;
- 5) азаматтардың бірлестіктері мен жария билік арасындағы ынтымақтастық негізінде жатқан құндылықтар мен қағидаттарды ұғыну және өзара міндеттердің, құқықтар мен қызмет басымдықтарының аражігін ажырату;
- 6) демократияны дамытудың міндетті шарты ретінде азаматтар бірлестіктерінің жұмыс істеуі мен нығаюы үшін қолайлы орта құру;
- 7) азаматтық бастаманы қолдау жүйесін дамыту;
- 8) мемлекеттік мекемелер мен азаматтар және олардың бірлестіктері арасындағы ынтымақтастыққа ықпал ететін ынтымақтастық пен білімнің дәстүрлі әдет-ғұрыптарын тарату;
- 9) азаматтарды және олардың бірлестіктерін саяси тұжырымдамалар мен құқықтық актілерді әзірлеу, жасау және талдау процесіне кеңінен тарту және бұл үшін қажетті ақпарат арналары мен тетіктерді дамыту;
- 10) қоғамдық өмірді орнықтыру кезінде азаматтар мен олардың бірлестіктерінің ерекше мүдделері мен жеткілікті түрде ұсынылмаған немесе қоғамда жеткілікті түрде танылмаған қажеттіліктерін тану және назарға алу;
- 11) коммерциялық секторды тарта отырып, қайырымдылық пен филантропияға ықпал ететін органы құру.

2.2. Қоғамдық қатысу

«Халық үніне құлақ асатын үкімет» моделін табысты енгізу мысалдарының бірі Польша Республикасы болып табылады, онда жергілікті деңгейде халықты, әлеуметтік осал топтар мен белсенді азаматтарды тарта отырып, инклюзивті жоспарлау қағидаты енгізілген. Биліктің орталық органдары өз функцияларын неғұрлым төмен деңгейге беру нәтижесінде стратегиялық мәселелерге шоғырланған. Мемлекеттік қаржыны басқару жүйесі өзгертілді: тәуелсіз бюджеттер құрылды және жергілікті өзін-өзі басқару деңгейінде қаржы саясатын жүргізу үшін жауапкершілік енгізілді.

АҚШ-та республикалық үкіметтің жұмысы елдің азаматтары көптеген саяси аспектілерді бақылайтын өзін-өзі басқару қағидаттарына негізделген. Өзін-өзі басқару органдары сыртқы мемлекеттік бақылаудан немесе сыртқы саяси ықпалдан бос болады.

2.3. Азаматтық қоғам институттарының мемлекетпен өзара іс-қимылы

Әлемдік практикада проблемалық атаулы ортада еркін араласатын «буферлік операторларды» құру әдістері кеңінен пайдаланылады. Бұл – үкімет құрған және қаржыландыратын, қаржы бойынша оған есеп беретін, бірақ өз қызметінде тәуелсіз квазиүкіметтік емес ұйымдар.

Мемлекеттік органдар функцияларының бір бөлігін іске асыратын үкіметтік емес атқарушы ұйымдар бөлінуде. Атқарушы-әкімшілік ҰЕҰ, сот, мониторинг бойынша консультативтік кеңестер бар.

Ұлыбританияда шамамен осындай 560 ұйым бар деп саналады.

Бұл жүйе 1990 жылдары қалыптасты және жетілдіруді жалғастыруда. Халықтың сезімтал жіктерінің немесе тәуекел топтарының әлеуметтік проблемаларын шешуге арналған «қоғамдық ықпалы бар бондтар жүйесі» (SIB – Social Impact Bond) жұмыс істейді.

Мемлекеттік орган ерекше әлеуметтік көрсетілетін қызметке ақы төлеу бойынша бонд шығарады (мысалы, жасөспірімдердің есірткіге тәуелділігінің төмендеуі). Қызмет көрсетуші инвесторды жұмысқа тартады және оны іске асыруды қамтамасыз етеді. Нәтижеге табысты қол жеткізілген жағдайда, бонд бойынша төлем жүргізіледі.

«Қоғамдастық органайзерлері» бағдарламасы іске асырылуда. Оның мақсаты жергілікті қоғамдастықтардың өз-өзін ұйымдастыру және басқаруын қалыптастыру. Мемлекеттік қаржыландыру кезінде бағдарламаны «Locality» қоғамдық ұйымы іске асырады. Шын мәнінде, аталған ҰЕҰ өңірлік нақты саясатты жүргізу жөніндегі өкілеттікке ие болды.

Мемлекет неғұрлым беделді ҰЕҰ-мен ұзақ мерзімді ынтымақтастықты жүзеге асырған кезде стратегиялық әріптестік практикасы пайдаланылады. Стратегиялық әріптестерді мемлекеттік қаржыландыру жаппай әлеуметтік іс-шаралар, тақырыптық конференциялар мен керекті зерттеулер жүргізуге мүмкіндік береді.

АҚШ-та үкіметтік оператор-агенттіктер мемлекетпен байланысты емес ҰЕҰ арасында нақты өкілеттіктерді бөледі және олардың қызметін үйлестіреді.

Мұндай ірі оператор Мемлекеттік және муниципалдық қызмет корпорациясы болып табылады. Ол Үкіметтің «Ameri Corps», «Senior Corps» және «Learn and Serve America» бағдарламалары шеңберінде ҰЕҰ-ны шоғырландырады.

Сингапурда «Voluntary welfare organizations» ерікті қайырымдылық ұйымдары мемлекеттің әлеуметтік функцияларды беру құралы болып табылады. Сингапурда барлығы 425 ерікті қайырымдылық ұйымы бар, олардың қызмет бағыттары әлеуметтік-тұрмыстық, медициналық, психологиялық, педагогикалық, еңбек және құқықтық қызметтерге шоғырланған. Қарттар үйлері, балалар үйлері, психиатриялық емханалар ерікті қайырымдылық ұйымдарының қамқорлығында.

2.4. Азаматтық қоғамды дамыту индекстерінің халықаралық стандарттарын, қағидаттары мен өлшемшарттарын қолдану

Әлемде азаматтық қоғамның дамуын бағалау құралдары мен индекстерін қолданатын азаматтық қоғам бірлестіктері бар. Қазақстанда осы тетіктерді енгізу азаматтық қоғамның тиімді моделін құруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, азаматтық қоғам институттары өз қызметінде Азаматтық қоғам ұйымдарына арналған әдеп және мінез-құлық кодексінің («The Code of Ethics and Conduct for NGOs») белгілі бір қағидаттарын басшылыққа алады және оларды ұстанатындығын дәлелдеуге ұмтылады.

2.5. Азаматтық қоғамды дамытудың қазіргі заманғы трендтері

Бүгінгі күні азаматтық қоғамды дамытудың жаһандық трендтерінің бірқатар тұрақты үрдістері бар екенін халықаралық тәжірибе көрсетуде.

1. Халықаралық деңгейде азаматтық қоғам институттарына сенім деңгейі өсуде әрі олардың мемлекеттік және корпоративтік секторларда басқарушылық шешімдерді қабылдауға ықпал ету деңгейі артуда. Дүниежүзілік экономикалық форумның болжамы бойынша перспективада халықтың мемлекеттік мекемелер мен ірі корпорацияларға сенім деңгейі мен азаматтық қоғам институттарының халықтың санасына әсер ету деңгейі арасындағы алшақтық ұлғаятын болады.

2. Азаматтық қоғам институттары 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған жаһандық күн тәртібін қалыптастыруға және оны іске асыруға қатысады. Бүгінгі күні тұрақты құрылымы бар халықаралық ҰЕҰ ресми консультативтік процестерге, G20 және БҰҰ сессиясы сияқты көпжақты форумдарға белсенді қатысады.

Мысалы, Халықаралық валюта қоры мен Дүниежүзілік Банк тобының жыл сайынғы кеңестері барысында азаматтық қоғамның саясат мәселелері бойынша жеке Форум өткізіледі. Онда әлемдік экономиканың перспективалары, жаһандық қаржылық тұрақтылық, жұмыспен қамту және кедейлікті жою мәселелері талқыланады.

3. Интернетке, әлеуметтік желілерге және мобильді телефон технологияларына қол жеткізуді кеңейтудің арқасында адам тұлғасының күші виртуалды азамат ретінде өсуде. Әлеуметтік желілердің ауқымы жеке адамның немесе адамдар тобының азаматтық ұстанымын білдіру парадигмасын өзгертті. Азаматтық қоғамның дәстүрлі институттары жаңа желілік әлеуметтік институттармен халықтың пікірін білдіруге арналған монополияны иелену құқығы үшін бәсекелеседі.

4. Ел үкіметтері азаматтық қоғамды құруға емес, әлеуметтік бірлікті дамытуға міндеттер қояды, бұл халықтың өз тыныс-тіршілігінің өзекті проблемаларын шешуге, әлеуметтік оқшаулау мен әлеуметтік дезинтеграцияны (кедейшілік, баспанасыздық, жетімдік және т.б.) еңсеруге белсенді қатысуын көздейді.

5. Ірі бизнес пен блокчейн технологиялары кейбір мемлекеттік институттарды алмастыра алады және шешімдер қабылдаудың ашықтығын қамтамасыз ете отырып, күрделі әлеуметтік проблемалар бойынша шешім қабылдауға оң ықпал ете алады.

Коммерциялық және инвестициялық қаржы компаниясы «JPMorgan» таяу онжылдықта бизнес-қоғамдастыққа әлеуметтік жобаларды іске асыру үшін 1 триллион долларға дейін қаржы салады деп болжауда.

Қазақстан әлемдік трендтермен бір бағытта келе жатыр. Қоғамда азаматтардың әлеуметтік белсенділігі тұтастай алғанда адамдар мен мемлекеттің күнделікті өміріне көбірек әсер етеді деген түсінік бар. Азаматтық қоғам жаңа трансформацияның жолсерігі бола алады және болуы тиіс. Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында біртіндеп жеке адамның және бүкіл елдің өміріне кіретін мынадай қағидаттық өзгерістер енгізілген:

«тек өзімнің және өзіме жақын ортамның қамын ойлаймын» деген көзқарастан – қалаға және елге қамқорлық жасайтын «жауапты азамат»;

жас ұрпақтың еліктеуі үшін іріктелген үлгілерден – өмірдің барлық салаларындағы рөлдік модельдер;

шетелдік мәдениетті ішінара қабылдаудан – елде де, одан тыс жерлерде де ұлттық мәдениеттің рөлін тану және ілгерілету;

Қазақстанның полиэтникалық азаматтарынан – азаматтық бірлік негізінде күшті азаматтық қоғам және азаматтық ұқсастық негізіндегі бірегей ұлт болмақ.

3-тарау. Азаматтық қоғам саласын дамыту пайымы

Азаматтық қоғам саласының пайымы азаматтық қоғамның:

қоғам мен мемлекет арасындағы өзара тиімді диалогты қамтамасыз етуі;

мемлекеттік басқару мен қоғамдық бақылаудың тиімділігін арттыру үшін кері байланыс тетігін қамтамасыз етуі;

мемлекеттің басқару органдарының есеп беруі мен қызметінің ашықтығы жағдайында шешімдер қабылдауға азаматтардың қатысуы үшін қолайлы жағдайлар жасауы болып табылады.

Бұл пайымға қол жеткізу үшін азаматтық белсенділікті дамытуға, мемлекеттің азаматтық қоғам институттарымен өзара іс-қимыл тетіктерін жетілдіруге, азаматтар мен азаматтық қоғам институттарының шешімдер қабылдау процесіне қатысу деңгейін арттыруға, азаматтық қоғам институттарының әлеуетін нығайтуға және азаматтық қоғамды Қазақстандағы БҰҰ-ның тұрақты даму мақсаттарын іске асыру процесіне тартуға бағытталған міндеттерді шешу қажет.

Тұжырымдаманың негізгі міндеттері:

азаматтық қоғамды және оның институттарын, оның ішінде қоғамдық-саяси саланы дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасау;

азаматтық белсенділікті қолдау және дамыту;

азаматтар мен азаматтық қоғам институттарының шешімдер қабылдау процесіне және мемлекеттік істерді басқаруға қатысу деңгейін арттыру;

азаматтық қоғам институттарының әлеуетін нығайту;

азаматтық қоғамды Қазақстандағы БҰҰ-ның тұрақты даму мақсаттарын имплементациялау процесіне тарту.

1-міндет. Азаматтық қоғамды және оның институттарын, оның ішінде қоғамдық-саяси салада дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасау

1.1. Азаматтық қоғамды дамыту үшін заңнамалық және институционалдық негіздерді жетілдіру

Кіші міндет шеңберінде мынадай шаралар қабылданатын болады:

«Коммерциялық емес ұйымдар туралы», оның ішінде «Қоғамдық бірлестіктер туралы» Қазақстан Республикасының заңнамасына өзгерістер мен толықтырулар енгізу, бейресми ұйымдарды құру мүмкіндігін және және олардың қызметін қамтамасыз ету, қоғамдық ұйымдарды тіркеуге қойылатын талаптарды азайту (азаматтық қоғам мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттыру мәселелерінде мемлекеттің негізгі әріптесі болып табылады, ал коммерциялық емес ұйымдар азаматтық белсенділіктің институционалдық нысандары ретінде қоғам мен мемлекет арасындағы өзара тиімді диалогты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді);

азаматтық қоғамды заңнамалық бастамаларды талқылау процесіне тартуға бағдарланған норма түзушілік рәсімдерді жетілдіруге бағытталған қосымша шаралар қабылдау (осы процесте азаматтық қоғам институттарының құқықтық актілер тұжырымдамаларын дайындау, олардың жобаларын әзірлеу және қабылдау сатыларына қатысуы қабылданатын басқарушылық шешімдердің сапасын арттыруға және азаматтарды заңнаманы жетілдіру процесіне жақындатуға мүмкіндік береді);

азаматтар мен азаматтық қоғам институттарының, оның ішінде қоғамдық кеңестердің, жұмыс топтарының, консультативтік-кеңесші құрылымдардың және қайтымды байланыс түрлерінің басқа да арналарының шешімдер қабылдауға қатысу нысандары мен рәсімдерін жетілдіру.

2-міндет. Азаматтық белсенділікті қолдау және дамыту

2.1. Азаматтық белсенділікті қолдау

Әлемдік практикада мемлекеттің дамуының жетекші ресурстарының бірі адами және әлеуметтік капитал болып табылады, оның негізін адамдар, сондай-ақ олардың әлеуеті мен даму мүмкіндіктері құрайды.

Аталған кіші міндет шеңберінде әртүрлі, оның ішінде волонтерлік және қайырымдылық сияқты нысандар арқылы қоғамда азаматтық белсенділікті дамыту үшін қолайлы жағдай жасау қажет. Бұдан басқа, қоғамдық өмірдің барлық салаларын қозғайтын және мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларды әзірлеудің іргетасы болатын көптеген азаматтық бастаманы дамытуды ынталандыру жөніндегі ауқымды және жүйелі жұмысты ұйымдастыру қажет.

Мынадай шаралар қабылданатын болады:

азаматтарды волонтерлік қызмет практикасына тарту үшін құрылған тиімді тетіктер мен қолайлы жағдайлардың жұмыс істеуі арқылы елдегі волонтерлікті жүйелі дамытуға бағытталған шаралар кешенін іске асыру. Ол үшін азаматтардың волонтерлік қызметке қатысуын жандандыру, оларды күнделікті жақсы істер жасау практикасына тартуға ықпал ету қажет. Волонтерлік қызметті одан әрі жүйелі дамыту және әртүрлі жастағы және

әлеуметтік топтарда волонтерлік мәдениетті нығайту үшін Волонтер жылы шеңберінде ұйымдастырылған шараларды іске асыруды жалғастыру. Халық үшін волонтерлік көрсетілетін қызметтердің тартымдылығын арттыру мақсатында азаматтарды салалық волонтерлікті дамытуға, волонтерлік қызметтің нақты кейстерін жасауға тарту моделін ілгерілету практикасын жалғастыру. Волонтерлік қызмет саласындағы халықаралық ынтымақтастықты кеңейтуге бағытталған іс-шараларды іске асыруды жалғастыру, оның ішінде Қазақстан азаматтарының БҰҰ сессияларының жұмысына қатысуын жандандыру;

қайырымдылық қызметке қатысатын ұйымдар, бизнес-құрылымдар мен азаматтарға қатысты әлеуметтік және экономикалық шаралар қабылдау жолымен қайырымдылықты ынталандыру. Қайырымдылық мәдениетін – атаулы көмектен гранттарды бөлуге көмек көрсетуді трансформациялау бойынша жұмыс жүргізу. Халық арасында қайырымдылық мәдениетін дамыту және кеңінен таныту үшін ынталандырулар енгізу. Әлеуметтік азаматтық бастамаларды қолдау үшін жергілікті қайырымдылық қорларын құру және дамыту бойынша жұмыстарды жүргізу.

2.2. Азаматтық белсенділікті дамыту

Бұл бағыт мыналарды:

тиісті заңнамалық реттеуді және осындай бастамаларды дамыту мен жүзеге асыру үшін қажетті басқа да қолайлы жағдайлар жасау жолымен азаматтардың формальды және биресми азаматтық бастамаларға қатысуы арқылы олардың өзін-өзі таныту үшін мүмкіндіктерді кеңейту;

азаматтарды «тек өзімнің және өзіме жақын ортамның қамын ойлаймын» деген көзқарастан өзі тұратын жері мен еліне қамқорлық жасайтын өзін «жауапты азамат» ретінде сезінуге қайта бағдарлау үшін жағдай жасау («жауапты азамат» идеологиясы азаматтарды түрлі деңгейдегі бюджеттердің жұмсалуын бақылауға одан әрі қатыса алатын жауапты салық төлеушілерді тәрбиелеуге бағытталатын болады);

азаматтарды құқықтық ағарту жүйесін енгізу, бұл олардың шешім қабылдау процесіне қатысу мүмкіндігін және бюджет қаражатының жұмсалуын бақылауды кеңейтеді;

азаматтық қоғамды дамытуда және құқықтық мәдениетті қалыптастыруда техникалық және кәсіптік білім ұйымдарын осы жұмысқа тарту, сондай-ақ студент жастардың қоғамдық өмірге белсене қатысуын арттыру арқылы жоғары оқу орындарының рөлін арттыру;

жергілікті қоғамдастықтың мүдделері мен қажеттіліктерін бағалау негізінде ауылдық/қалалық аумақтарды инклюзивті жоспарлау тәсілдерін енгізу.

Азаматтық қоғамды ұйымдастырудың үлгісі ретінде жергілікті қоғамдастықтарды (community-орталықтар) дамыту үшін жағдай жасау. Жергілікті жерлерде маңызды мәселелерді шешуге азаматтарды белсенді тарту. ҮЕҰ-ның өмір сапасының жоғары стандарттарын ілгерілетудегі

барынша рөлін арттыру (хабардар ету, халыққа консультация беру, азаматтарды қоғамдық өмірге белсенді қатысуға тарту).

3-міндет. Азаматтар мен азаматтық қоғам институттарының шешімдер қабылдау процесіне және мемлекеттік істерді басқаруға қатысу деңгейін арттыру

3.1. Азаматтық бақылау жүйесін құру

Ресми де, бейресми де азаматтық қоғам ұйымдары мемлекеттік істерді басқару процестеріне қатыса отырып, өз күш-жігерін қоғамдық проблемаларды шешуге, әлеуметтік шиеленісті жоюға, ресурстар мен әлеуметтік көмекті инклюзивті бөлуге, ел халқының нысаналы топтарымен байланысты кеңейтуге бағыттай отырып, Қазақстанның қоғамдық өмірінде белгілі бір орын алады.

Билік органдарының, ҮЕҰ-ның және басқа да қоғамдық бірлестіктердің алдында азаматтық қоғам институттарының рөлін арттыру және олардың шешімдер қабылдауға және мемлекеттік істерді басқаруға, тұтастай алғанда, әлеуметтік-экономикалық, саяси және қоғамдық өмірдің әртүрлі салаларындағы проблемаларды шешуге ықпалын күшейту міндеті тұр.

Азаматтық қоғам институттарын дамыту үшін жағдай жасайтын бірқатар өзгерістерді жүзеге асыру, адами капиталдың мүмкіндіктерін пайдалануға көзқарасты түбегейлі қайта қарау және саясатты жетілдірудегі, экономиканы дамытудағы, құқықтық жүйені нығайтудағы, қоғамның мәдениетін қалыптастырудағы және мемлекеттегі басқару процесін жақсартудағы оның рөлі мен маңызын арттыру қажет.

Баяндалғандар тұрғысынан мынадай шаралар әзірленетін және іске асырылатын болады: азаматтық бақылау тетіктерін күшейту, қоғамдық тыңдаулар регламентін енгізу, мемлекеттік бағдарламалар мен жобалардың іске асырылуына азаматтық мониторинг және бақылау жүйесін енгізу, азаматтық қоғам өкілдерінің рөлін күшейту және квазимемлекеттік сектордың әлеуметтік маңызы бар кәсіпорындарының директорлар кеңесінің құрамына және мемлекет міндеттемелерінің тәуелсіз мониторингіне қатысуы, Қазақстан Республикасының заңнамасына тиісті өзгерістер енгізу.

1. Азаматтық қоғамның түрлі институттары, сондай-ақ қоғамдық кеңестер арқылы азаматтық бақылау тетіктерін күшейту. Қазіргі уақытта конкурстық іріктеу тетіктері қоғамдық кеңестердің құрамына енгізілді, қоғамдық кеңестердің қызметін ұйымдастырушылық қамтамасыз ету жөніндегі мәселе шешілді. Қоғамдық кеңестер билік органдарының халықпен қайтымды байланысының тиімді тетіктерінің біріне айналады.

2. Халықаралық стандарттар мен ұсынымдар негізінде қоғамдық тыңдаулар регламентін енгізу арқылы қоғамдық тыңдаулар институттарын дамыту және нығайту (мысалы, «Ақпаратқа кіру, шешімдер қабылдау процесіне жұртшылықтың қатысуы және қоршаған ортаға қатысты мәселелер бойынша сот әділдігіне қол жеткізу туралы» БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясының конвенциясында көрсетілген мысал бойынша).

Қоғамдық тыңдаулар институты азаматтардың мүдделерін қозғайтын мәселелерді талқылауға, халықты толғандыратын басқа да , оның ішінде әрбір адамның құқықтарына, бостандықтарына және заңды мүдделеріне қатысты заңнамалық актілер бойынша өзекті мәселелерді шешуге белсенді және инклюзивті қатысуы үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді.

3. Жұртшылықтың кеңінен қатысуымен бюджет есебінен жүзеге асырылатын мемлекеттік бағдарламалар мен жобалардың іске асырылуына азаматтық мониторинг және бақылау жүйесін мына:

1) нормативтік-құқықтық актілер жобаларына сыбайлас жемқорлыққа қарсы сараптама жүргізу, сондай-ақ нормативтік құқықтық актілердің жобаларын әзірлеу кезінде ашықтықты қамтамасыз ету мақсатында жұртшылық пен сарапшылар қоғамдастығы тартылатын болады;

2) полицияны қоса алғанда, тұрақты негізде мемлекеттік органдардың қызметіне қоғамдық мониторинг нысанында қоғамдық бақылауды және олардың нәтижелері бойынша кейіннен есептерді жүргізу..

4. Мемлекеттік активтерді басқару жөнінде шешімдер қабылдау процесінде ашықтықты қамтамасыз ету үшін квазимемлекеттік сектордың әлеуметтік маңызы бар кәсіпорындары директорлар кеңестерінің құрамына азаматтық қоғам өкілдерінің қатысу рөліни арттыру.

5. Азаматтық қоғам өкілдерінің халықаралық конвенциялар мен көпжақты келісімдерді ратификациялау шеңберінде қабылданған мемлекет міндеттемелерінің тәуелсіз мониторингісіне қатысуын қамтамасыз ету.

6. Қазақстан Республикасының заңнамасына азаматтық қоғамның түрлі институттарының мемлекеттік бағдарламалар мен жоспарларды әзірлеуге қатысуын, қаржыландыру мен өзге де ресурстарға қол жеткізуін, сондай-ақ халықтың алдында есеп беру процесіне қатысуын қамтамасыз ететін құқықтар мен міндеттемелерді бекітетін өзгерістер енгізу.

3.2. Азаматтармен өзара іс-қимылдың цифрлық тетіктерін дамыту

Осы міндетті шешу үшін азаматтар мен азаматтық қоғам институттарының түрлі деңгейдегі мемлекеттік шешімдерді қабылдау процесіне қатысуының цифрлық тетіктерін одан әрі жетілдіру жөнінде шаралар қабылдау.

Кіші міндеттер шеңберінде мынадай шаралар қабылданатын болады:

мемлекеттік органдарда қоғамдық онлайн-қабылдауларды құру арқылы қоғамның билікпен диалогының жаңа тетіктерін енгізу, олар арқылы азаматтар өздерін толғандырып жүрген сұрақтарын қоюға, ұсыныстар мен ескертулерді енгізуге, сондай-ақ мемлекеттік органдардан көтерген мәселелердің мәні бойынша негізделген жауаптарды алуға мүмкіндік алады. Елдің ішкі істер органдарының фронт-офистер түрінде қоғамдық қабылдауларды құру жөніндегі тәжірибесі мультипликацияланатын болады;

e-gov.kz веб-сайтында қоғамдық бастамаларды қабылдау, зерделеу және мақұлдау сервисін құру, оның көмегімен азаматтар жаппай талқылау үшін әртүрлі идеялар бере алады және кеңінен талқылау үшін жобалар ұсына алады, өзекті мәселелерді шешу үшін мемлекеттік органдарға

топтастырылған сұрау салуларды жібере алады. «Ашық үкімет» шеңберінде барлық ниет білдірушілерге электрондық-цифрлық қолтаңба арқылы өздері қолдайтын қоғамдық бастамалар бойынша дауыс беру мүмкіндігі берілетін болады;

«ашық үкімет» порталы және әлеуметтік желілер сияқты ақпаратты беру және тарату нысандарын жетілдіру. Мемлекеттік органдардың «ашық үкімет» порталына беретін ақпараты халықаралық стандарттар мен талаптарға сәйкес келіп, деректерді автоматтандыру мен жаңартудың, оның ішінде қоғамдық бастамалардың көмегімен халықпен қайтымды байланысты қамтамасыз ететін болады;

жергілікті атқарушы органдардың жұмысының тиімділігін халықтың бағалау жүйесін енгізу.

3.3. Азаматтық қоғам ұйымдарының және азаматтық қоғам мен мемлекеттің басқа да институттарының өзара іс-қимылын трансформациялау.

Бұл қосымша міндет шеңберінде азаматтық қоғам ұйымдары әлеуметтік мәселелерді шешуде, мемлекеттік жобалар мен бағдарламаларды іске асыруда олардың маңыздылығы мен қажеттілігін талдау және бағалау тұрғысынан мемлекеттің негізгі әріптесі болады.

Азаматтық қоғаммен өзара іс-қимыл жөніндегі уәкілеттілердің рөлі күшейтіледі, сондай-ақ уәкілеттілер қызметі тиімділігінің түйінді көрсеткіштері енгізіледі, олардың мәртебесі нормативтік түрде айқындалады, іс-қимыл функционалы бекітіледі.

Қосымша міндеті шеңберінде мынадай шаралар қабылданатын болады:

мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты және гранттық қаржыландыруды жетілдіру, мемлекеттік функцияларды үкіметтік емес секторға беру, заңнамалық және өзге де шектеу кедергілерін алып тастау;

қоғамның нақты қажеттіліктерін қамтамасыз ету және әлеуметтік мәселелерді шешу үшін азаматтық қоғам ұйымдарын мемлекеттік қаржыландырудың негізгі нысандары ретінде мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты және гранттық қаржыландыруды жетілдіру арқылы мемлекет пен азаматтық қоғам ұйымдарының өзара іс-қимыл тетіктерін оңтайландыру жөнінде шаралар қабылдау:

1) әлеуметтік проблемалар мен қоғамның қажеттіліктерін объективті және тәуелсіз бағалауға негізделген мемлекеттік қаржыландыруды бөлу тақырыптарын қалыптастыру бойынша жұмыс нысандары мен әдістерін, сондай-ақ рәсімдерді әзірлеу;

2) бастаманы төменнен бастап іске асыруды қамтамасыз ету және әлеуметтік проблемалардың инновациялық шешімдерін іздеу мақсатында мемлекеттік гранттық қаржыландыру тетіктерін жетілдіру;

3) елдің қоғамдық-саяси және әлеуметтік-экономикалық даму міндеттерін шешуде мемлекеттік органдар мен азаматтық қоғамның тиімді әріптестігін қамтамасыз ететін әлеуметтік технологияларды енгізу.

4-міндет. Азаматтық қоғам институттарының әлеуетін нығайту

Міндет шеңберінде Қазақстанда үкіметтік емес секторды дамытуды, оны кәсібилендіруді және мемлекеттік саясатты іске асыруға белсенді қатысуды қамтамасыз ететін құралдарын жетілдіру жөнінде шаралар қабылдау көзделген.

4.1. Үкіметтік емес секторды кәсібилендіру

Қосымша міндет шеңберінде мынадай шаралар қабылданатын болады:

ҮЕҰ-ны қолдаудың ресурстық орталықтарының және азаматтық қоғамның басқа да институттарының тұрақты жұмысы арқылы үкіметтік емес сектордың әлеуетін арттыру, ірі желілік ұйымдарды дамыту, сондай-ақ Қазақстан мен Орталық Азия өңірінде мемлекет пен азаматтық қоғам әріптестігінің тиімді моделін дамыту;

ҮЕҰ-ны қолдаудың ресурстық орталықтарының және азаматтық қоғамның басқа да институттарының (бейресми бірлестіктерді және жергілікті қоғамдастықтарды қоса алғанда) тұрақты жұмысы арқылы үкіметтік емес сектордың әлеуетін арттыру үшін жағдай жасау, олар азаматтық қоғам институттары (бұдан әрі – АҚИ) үшін құзырет орталықтары болуы тиіс. Аталған орталықтардың қызметін бағалау бойынша басты нәтижелілік көрсеткіштерін (KPI) енгізу. Азаматтық қоғам институттарын оқыту жүйесін, ҮЕҰ-ның институционалдық және ұйымдық дамыту жүйесін құру. Азаматтық қоғам институттарының елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін есепке алу әдіснамасын енгізу. ҮЕҰ-ны қаржыландыруды ұсыну үшін верификацияланған ҮЕҰ тізілімін қалыптастыру, рейтингін енгізу. ҮЕҰ-ның материалдық беріктігі үшін жағдай жасау тетіктерін әзірлеу;

ҮЕҰ академиясы құрылатын болады, оның базасында Қазақстан қоғамының игілігі үшін жұмыс істейтін, Қазақстанның әлеуметтік белсенді және жауапты азаматтары қатарынан азаматтық сектордың көшбасшылары даярланатын болады;

мемлекеттің стратегиялық әріптестері ретінде қоғамдық маңызы бар жобаларды іске асыру жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын әртүрлі салалар бойынша ҮЕҰ мен азаматтық қоғамның басқа да институттарын біріктіретін ірі желілік қоғамдық ұйымдарды дамыту үшін жағдай жасау;

Қазақстанның Орталық Азияда азаматтық қоғамды дамыту жөніндегі хаб ретінде демократиялық қағидаттарды ілгерілету, көрсетілетін қызметтерді адвокациялау және бағдарлау арасында теңгерімді құру, Қазақстанда және Орталық Азия өңірінде мемлекет пен азаматтық қоғам әріптестігінің тиімді моделін дамыту платформасы болуға ұмтылатын жаһандық ұстанымын жүзеге асыру.

4.2. Азаматтық қоғам институттарының орнықтылығын арттыру

Бюджеттің, жеке және заңды тұлғалардың, халықаралық ұйымдардың қаражатын тарту, сондай-ақ ҮЕҰ-ның коммерциялық қызметін дамыту есебінен азаматтық қоғам институттарын қаржыландыру көздерін әртараптандыру үшін жағдай жасау.

Кіші міндет шеңберінде мынадай шаралар қабылданатын болады:
 әлеуметтік кәсіпкерлікті дамытуды ынталандыру, әлеуметтік қызметтерді мемлекеттік қаржыландыру жүйесінің ашықтығы мен тиімділігін арттыру, әлеуметтік әсерді бағалау институтын күшейту;

«Әлеуметтік кәсіпкерлік» терминін бекітуді қоса алғанда, әлеуметтік кәсіпкерлікті дамытуды ынталандыру шараларын енгізу: әлеуметтік кәсіпкерлер тізілімін құру, әлеуметтік кәсіпкерлерді қолдау бағдарламаларын және әлеуметтік кәсіпкерлік экожүйесі қатысушыларының диалог тетігін әзірлеу, ҮЕҰ мен азаматтық қоғамның басқа да институттарының жобаларын қолдау үшін микрокредиттер мен инновациялық гранттар бөлу тетіктерін пысықтау, әлеуметтік салада инновацияларды енгізу үшін жағдай жасау, Қазақстанда әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту картасын әзірлеу;

үкіметтік емес сектор ұсынатын әлеуметтік қызметтерді мемлекеттік қаржыландыру жүйесінің ашықтығы мен тиімділігін арттыруға бағытталған заң қабылдау;

әлеуметтік әсерді бағалау институтын күшейту, ҮЕҰ және азаматтық қоғамның басқа да институттары бастамаларының бағдарламалық тұрақтылығын арттыру мақсатында жоспарлауды стандарттау және әсерді бағалау үшін әлеуметтік қайта құрудың түрлі салаларындағы әсерді бағалау әдіснамасын әзірлеу.

5-міндет. БҰҰ-ның орнықты даму мақсаттарын (бұдан әрі – ОДМ) Қазақстанда имплементациялауға азаматтық қоғамды тарту

Әлемде соңғы онжылдықта әртүрлі елдердің азаматтық қоғам институттары арасындағы ынтымақтастықтың орнықты үрдісі қалыптасты. Оның мақсаты қауіпсіздік, адам құқықтарын қорғау, экономикалық және әлеуметтік даму, кедейлікті еңсеру, қоршаған ортаны қорғау, білім беру, ғылым, мәдениет, шұғыл гуманитарлық және техникалық көмек көрсету, бітімгершілік сияқты түрлі салалардағы уақыт сын-қатерлеріне ден қоюдың тиімді тетіктерін әзірлеу болып табылады.

Әмбебап қолданылатын жаңа жаһандық мақсаттарға қол жеткізуге 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған орнықты даму саласындағы Күн тәртібі бағытталған. Осы міндет шеңберінде азаматтық қоғам институттарының БҰҰ-ның ОДМ енгізу және имплементациялау процесіне тартылуы жанданатын болады:

барлық мүдделі тараптардың қатысуымен ұлттық деңгейде ОДМ-ді танымал етуге жәрдемдесу;

түрлі әлеуметтік және экономикалық бағдарламалар мен жобаларды жоспарлау құралы ретінде пайдалану мақсатында ОДМ-нің индикаторларын қолдану және оларды одан әрі имплементациялау;

ОДМ-нің индикаторларын іске асыру процесіне жергілікті атқарушы органдар мен азаматтық қоғам ұйымдарын тартуды қамтамасыз ету;

биліктің түрлі деңгейлерінің және жергілікті жерлерде мүдделі тараптардың, оның ішінде халықтың әлеуметтік осал топтарының мүдделерін ескере отырып, ОДМ-ді енгізу жөніндегі жұмыс топтарын және мақсатты топтарды құру;

азаматтық қоғам ұйымдарының қатысуымен ОДМ-ді іске асырудың қоғамдық мониторингін жүргізу;

Қазақстанда ОДМ-нің күн тәртібін іске асыру туралы Ұлттық баяндамаға негіз болатын ОДМ-нің бағыттары бойынша өңірлік баяндамалар дайындауды жүзеге асыру;

«ашық үкіметтің» ашықтық, адалдық және сатылмайтындық, есептілік және мүдделі тараптардың қатысуы қағидаттарына негізделген стратегиялары мен бастамаларын қарау.

4-тарау. Тұжырымдамадан күтілетін нәтижелер

Тұжырымдаманың іске асырылуы жүйелілік, дәйектілік және ведомствоаралық өзара іс-қимыл қағидаттарына негізделеді.

Тұжырымдаманы іске асыру процесінде мемлекет белсенді қолдау функциясын жүзеге асырады, бастамалардың үйлестірушісі болып табылады, үрдістердің стратегиялық маңызын айқындайды.

Тұжырымдаманы іске асырудың нәтижелері:

1) азаматтық қоғам институттарының жұмысына азаматтардың қатысуының өсуі;

2) азаматтық сектор ұйымдарында жұмыспен қамтылған азаматтар санының ұлғаюы;

3) түрлі әлеуметтік топтар тарапынан азаматтық қоғам институттарына сенім деңгейінің артуы;

4) волонтерлік қызметке қатысатын азаматтардың үлесін ұлғайту;

5) белсенді жұмыс істейтін үкіметтік емес ұйымдар мен азаматтық қоғамның басқа да институттарының санын ұлғайту;

6) қаржылық және бағдарламалық орнықты азаматтық қоғам институттарының, оның ішінде әлеуметтік кәсіпорындардың үлесін ұлғайту;

7) ҮЕҰ мен қайырымдылық қорларының атына азаматтар мен бизнес тарапынан қайырымдылық жарналар түсімінің өсуі;

8) мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс және гранттық қаржыландыру шеңберінде ҮЕҰ әлеуметтік жобаларының көрсетілетін қызметті алушыларының қанағаттану деңгейінің артуы;

9) үкіметтік емес ұйымдардың және волонтерлік қызметке қатысушылардың елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесінің ұлғайуы;

10) «ашық үкімет» және барлық деңгейдегі билік органдарының жұмысына «халық үніне құлақ асатын мемлекет» моделінің қағидаттарын енгізу, азаматтар мен азаматтық қоғам институттары үшін мемлекеттік билік органдарының қолжетімділігі;

11) азаматтық қоғам институттары мен мемлекеттік органдардың өзара іс-қимылын оң бағалайтын азаматтардың үлесінің ұлғаюы;

12) азаматтық құқықтар мен бостандықтарды сақтау, БАҚ бостандығы саласындағы азаматтық қоғамды дамытудың халықаралық рейтингтерінде (индекстерінде) Қазақстан көрсеткіштерінің жақсаруы;

13) Қазақстан Республикасында өткізілетін азаматтық қоғамды дамыту мәселелері жөніндегі өңірлік және жаһандық диалог алаңдары санының ұлғаюы.

5-тарау. Тұжырымдаманы іске асыру кезеңдері

Ұсынылып отырған Азаматтық қоғамды дамыту жөніндегі шаралар кешенін іске асыру 2020-2030 жылдарға есептелген және екі кезеңнен өтуді болжайды:

бірінші кезең – 2020-2025 жылдар;

екінші кезең – 2026-2030 жылдар.

Тұжырымдаманы іске асырудың бірінші кезеңінде азаматтық қоғам институттарын дамытуға ықпал ететін құқықтық реттеу құралдарын жетілдіру, институционалдық қамтамасыз ету жөніндегі шаралар қабылданатын болады.

Азаматтық белсенділікті, оның ішінде волонтерлік және қайырымдылық арқылы қолдау және дамыту жөнінде шаралар қабылданатын болады.

Мемлекеттік органдардың, бизнес-қоғамдастықтардың және азаматтық қоғам институттарының ынтымақтастық тетіктері кеңейтілетін болады.

Қабылданатын басқарушылық шешімдердің тиімділігін арттыру, мемлекеттік басқарудың ашықтығы мен есеп берушілігін қамтамасыз ету үшін мемлекет пен азаматтық қоғамның өзара іс-қимыл рәсімдерін, нысандары мен арналарын жетілдіру жөнінде шаралардың қабылдануы болжанады.

Мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларды әзірлеу азаматтық бастамаларға негізделеді.

Азаматтық қоғам институттарының, оның ішінде қоғамдық кеңестердің рөлін арттыру арқылы азаматтық қоғамның тетіктерінің дамуы күшейтілетін болады.

Мемлекеттік бағдарламалар мен жобалардың іске асырылуын қоғамдық мониторингілеу және бақылау жүйесі енгізілетін болады.

Халықаралық стандарттар негізінде қоғамдық тыңдаулар регламентін енгізу арқылы қоғамдық тыңдаулар институты дамитын болады.

Екінші кезең – 2026-2030 жылдар.

Осы кезеңде Қазақстан азаматтары азаматтық қоғам институттарының қызметіне және мемлекеттік органдармен бірлесіп, елдің даму стратегиялық бағыттарын айқындауға белсенді қатысады.

Азаматтық қоғам институттары:

әлеуметтік міндеттерді шешуді қаржы қаражаты көздерін ертараптандыру арқылы, оның ішінде ҮЕҰ базасында әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту есебінен жүзеге асыратын болады;

мемлекеттік саясатты іске асырудың барлық кезеңінде қоғамдық бақылауға белсенді қатысатын болады;

халықпен тұрақты диалогта болады және әлеуметтік әсерді бағалау институтын күшейту арқылы оның мүдделерін білдіретін болады;

өзінің сараптамалық әлеуетін іске асырып және сапалы қызметтерді, оның ішінде нарықтық қатынастар жағдайларында көрсете отырып, бизнес-қоғамдастық үшін тең құқылы әріптес болады.

Халық пен бизнес-қоғамдастық арасында азаматтық қоғам ұйымдарына деген жоғары сенім оларға қайырымдылық және демеушілік қайырмалдықтарды жинауға және қоғамның әлеуметтік мәселелерін шешуге бағыттылған, әлеуметтік жобалар мен бағдарламаларды тиімді іске асыруға мүмкіндік береді.

Азаматтық қоғамның түрлі институттары арасында әріптестік пен тәжірибе алмасуды қамтамасыз ететін тиімді деңгейлес байланыстар жолға қойылатын болады.

Қорытынды

Тұжырымдаманы іске асыру Қазақстан Республикасы Конституциясының негізгі құндылықтары мен қағидаттарын, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың идеалдарын жаңа ахуалға және азаматтық қоғамды дамытудың әлемдік үрдістеріне уақтылы ден қою тұрғысынан одан әрі жүзеге асыруға ықпал ететін болады.

Тұжырымдаманы іске асырудың тиімділігі жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін қорғауға бағдарланған барлық мемлекеттік және үкіметтік емес құрылымдардың, азаматтық қоғам институттары мен әрбір азаматтың сындарлы өзара іс-қимылына, сенімді, саналы әрі белсенді атсалысуына байланысты.

Азаматтық қоғам саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру елдің серпінді демократиялық дамуының басым міндеттерін шешуге жәрдемдесетін болады.

Тұжырымдаманы іске асыру көзделетін Қазақстан Республикасы құқықтық актілерінің тізбесі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы.
 2. 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі.
 3. «Қоғамдық бірлестіктер туралы» 1996 жылғы 31 мамырдағы Қазақстан Республикасының Заңы.
 4. «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» 1999 жылғы 23 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы.
 5. «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» 2001 жылғы 16 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңы.
 6. «Саяси партиялар туралы» 2002 жылғы 15 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы.
 7. «Қазақстан Республикасындағы үкіметтік емес ұйымдарға мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, гранттар мен сыйлықтар туралы» 2005 жылғы 12 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңы.
 8. «Медиация туралы» 2011 жылғы 28 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңы.
 9. «Қоғамдық кеңестер туралы» 2015 жылғы 2 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы.
 10. «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» 2015 жылғы 16 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы.
 11. «Қайырымдылық туралы» 2015 жылғы 16 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңы.
 12. «Волонтерлік қызмет туралы» 2016 жылғы 30 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Заңы.
 13. «Қазақстан Республикасында бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» 2020 жылғы 25 мамырдағы Қазақстан Республикасының Заңы.
 14. «Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарының күші жойылды деп тану туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы № 636 Жарлығы.
-

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ

ЖАРЛЫҒЫ

УКАЗ

ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Подлежит опубликованию
в Собрании актов Президента и
Правительства Республики Казахстан

Об утверждении Концепции развития гражданского общества в Республике Казахстан

В целях реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 2 сентября 2019 года «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» **ПОСТАНОВЛЯЮ:**

1. Утвердить прилагаемую Концепцию развития гражданского общества в Республике Казахстан.
2. Правительству Республики Казахстан принять меры, вытекающие из настоящего Указа.
3. Контроль за исполнением настоящего Указа возложить на Администрацию Президента Республики Казахстан.
4. Настоящий Указ вводится в действие со дня его подписания.

Президент
Республики Казахстан

К.Токаев

Нур-Султан, Акорда, 27 августа 2020 года

№ 390

УТВЕРЖДЕНА
Указом Президента
Республики Казахстан
от 27 августа 2020 года
№ 390

Концепция развития гражданского общества
в Республике Казахстан

Нур-Султан, 2020 год

Содержание

Введение	3-6
Глава 1. Анализ текущей ситуации в сфере развития гражданского общества в Республике Казахстан	6-12
Глава 2. Обзор международного опыта	12-17
Глава 3. Видение развития сферы гражданского общества	17-25
Глава 4. Ожидаемые результаты реализации Концепции	25
Глава 5. Этапы реализации Концепции	26-27
Заключение	27
Перечень правовых актов Республики Казахстан, посредством которых предполагается реализация Концепции	28

Введение

Концепция развития гражданского общества в Республике Казахстан (далее – Концепция) обозначает процессы гражданской самоорганизации и развития гражданского общества в современном Казахстане, а также определяет основные задачи и приоритеты в сфере взаимодействия гражданского общества и органов власти.

В Основном законе страны провозглашено, что народ Казахстана осознает себя миролюбивым гражданским обществом, приверженным идеалам свободы, равенства и согласия, а Республика Казахстан является демократическим, светским, правовым и социальным государством, в котором высшими ценностями признаны гражданин, его жизнь, права и свободы.

Основополагающие принципы политики Казахстана – это общественное согласие, политическая стабильность, экономическое развитие на благо всего народа, политическое и идеологическое многообразие, патриотизм и гражданская активность, решение наиболее важных вопросов жизни общества и государства в целом демократическими методами и в соответствии с законодательством Республики Казахстан.

Настоящая Концепция разработана на основе законов Республики Казахстан, Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2025 года и Стратегии развития Республики Казахстан до 2050 года, указов Президента Республики Казахстан, целями и задачами которых являются сохранение политической стабильности, общественного согласия, развитие гражданского самосознания, дальнейший экономический рост страны, государственных программ.

Немаловажное значение придается построению конструктивного общественного диалога как основе стабильности и демократического развития Казахстана.

Концепция определяет меры по созданию условий для развития гражданского общества и его институтов, вовлечения граждан в обсуждение и решение ключевых задач государства и общества с учетом происходящих общественно-политических процессов, экономической конкуренции, плюрализма мнений, разнообразия форм и методов гражданской активности.

Гражданское общество должно основываться на равноправном и конструктивном партнерстве с государством и бизнесом, являясь одним из основных базисов для построения правового, демократического, социального и «слышащего» государства при обязательном соблюдении прав на свободу выражения мнений и проведения мирных собраний, которые провозглашены во Всеобщей декларации прав человека и Международном пакте о гражданских и политических правах.

Гражданское общество полноценно формируется и развивается только в условиях демократии, которая предполагает:

возрастающее значение человеческой личности;

верховенство права;

наличие у граждан возможностей и механизмов обеспечения, соблюдения и защиты своих прав и свобод;

экономическую самостоятельность граждан на базе частной собственности;

многообразии форм самореализации индивидов;

конструктивное взаимодействие государства с максимально возможным количеством граждан и организаций гражданского общества.

Деятельность органов власти и гражданского общества носит взаимодополняющий характер, что предполагает их сотрудничество, основанное на общих принципах взаимодействия:

признание государством экономического, политического и идеологического плюрализма в обществе;

признание и защита государством прав человека и гражданина как высшей ценности;

невмешательство государства в частную жизнь граждан;

уважение прав граждан и их объединений в вопросах постановки ими своих целей, а также управления своей деятельностью в конституционных рамках;

наличие взаимных обязанностей и ответственности гражданского общества и государства. Деятельность в пользу общественных интересов требует как от объединений граждан, так и институтов государственных органов открытости, ответственности и готовности давать отчет о своей деятельности и об использовании расходуемых средств при ее осуществлении;

взаимный отказ общества и государства от применения насильственных и незаконных действий;

партнерство объединений граждан и органов власти, позволяющее осуществлять взаимовыгодное сотрудничество и распределение обязанностей с учетом государственных и общественных интересов;

политическая независимость, свобода и поддержка гражданской инициативы за счет бюджетов и фондов публичного сектора; ограничение мер политического характера в рамках закона;

взаимное соблюдение принципов противодействия коррупции, выбор государственными органами партнеров по сотрудничеству из числа объединений граждан, а также привлечение их к оказанию публичных услуг и делегирование иных обязанностей объединениям граждан, что будет способствовать значительному снижению коррупционных рисков;

рациональное и сбалансированное развитие деятельности объединений граждан и государственных органов при взаимном сотрудничестве;

обеспечение объединениями граждан и органами власти принципиального равенства и свободного доступа всех граждан и их объединений к участию в общественной жизни;

стремление к социальному, межэтническому миру, партнерству и согласию.

Соблюдение данных принципов не ограничивает появления и утверждения новых подходов во взаимодействии общества и власти.

Эффективное взаимодействие гражданского общества и государства возможно при достаточно сильных и устойчивых общественных институтах.

В связи с этим возникает необходимость совершенствования механизмов правового регулирования в целях улучшения функционирования таких институтов и оказания им всесторонней поддержки со стороны государства. Вносимые изменения и дополнения будут основаны на следующих принципах развития гражданского общества:

обеспечение прав человека на свободное создание общественных объединений и участие в организациях гражданского общества по собственному выбору с соблюдением прав на свободу выражения мнений, проведения мирных собраний и создания ассоциаций;

соответствие международно-правовым обязательствам любых ограничений, которые могут быть установлены организациям гражданского общества при реализации гражданами прав на свободу выражения мнений, проведения мирных собраний и создания ассоциаций;

приверженность государства принципам законности и справедливости при принятии административных мер, способствующих созданию благоприятных и безопасных условий для деятельности организаций гражданского общества;

невмешательство государства в деятельность организаций гражданского общества, включая вопросы управления и принятия ими решений (при этом необходимо учитывать, что ни одно объединение граждан не может во взаимоотношениях с органами власти представлять интересы всего гражданского общества);

создание условий для институциональной поддержки деятельности организаций гражданского общества в виде стратегических инвестиций;

сохранение права организаций гражданского общества без наложения дополнительных обязательств на свободный выбор источников финансовой поддержки со стороны государственных, частных, иностранных и международных организаций;

усиление и расширение механизмов общественного участия и влияния на деятельность государственных органов и организаций с государственным участием;

развитие многообразия форм общественного участия в законотворческом процессе и расширение влияния на совершенствование правовой политики страны.

Исходя из этих основополагающих принципов, целями настоящей Концепции являются создание благоприятных условий для развития гражданского общества и обеспечение эффективных путей взаимодействия граждан с государством в различных формах на основе равноправного партнерства.

Глава 1. Анализ текущей ситуации в сфере развития гражданского общества в Республике Казахстан

Гражданское общество можно определить как совокупность индивидов, групп, социально-экономических, нравственных и духовных, семейных отношений и различных социальных институтов, учитывающих интересы индивидов и групп, свободно и добровольно создающих объединения, ассоциации и другие союзы для удовлетворения собственных и общественных потребностей и интересов.

Потребности и интересы различных социальных групп и индивидов проявляются через создание таких институтов гражданского общества, как политические партии и движения, местные сообщества, профессиональные союзы, религиозные объединения, творческие, общественные и научные союзы и объединения, бизнес-организации, средства массовой информации, а также общественные объединения и неправительственные организации (далее – НПО), реализующие широкий спектр услуг для общества.

В отличие от государственных структур в гражданском обществе преобладают не вертикальные, а горизонтальные связи – отношения и разнообразные формы координации, а также конкуренции между образующими его структурами и различными группами людей.

К определению гражданского общества также следует отнести полное обеспечение прав, свобод и законных интересов человека и гражданина, самоуправляемость, свободно формирующееся общественное мнение, плюрализм, всеобщую информированность при соблюдении права каждого гражданина на доступ к информации.

Гражданское общество и правовое государство объединены рядом структурных связей, без которых они не могут успешно взаимодействовать. Сущность идеи правового государства, заложенная в Конституции Республики Казахстан, предполагает взаимоправление со стороны гражданского общества и государства, снижение монополии государства на власть с изменением соотношения свободы государства в пользу общества и отдельной личности.

Гражданское общество в качестве базовой социальной единицы состоит из граждан, воспитание каждого из которых предполагает его включение в систему ценностей демократии. Эта система является основой гражданского общества как всей совокупности общественных отношений.

Гражданская активность – это важная составная часть демократического устройства общества. Государственные органы поддерживают общественную активность граждан созданием благоприятной правовой среды, постоянным информированием населения о своей деятельности, вовлечением граждан и различных общественных объединений в планирование и выполнение принятых решений.

Объединения граждан являются своего рода каналами представления разных мнений и интересов в обществе, через которые граждане получают информацию и выражают свое мнение по поводу принятых решений. Если лица, принимающие политические решения, ведут диалог с общественностью и считаются с внесенными в процессе публичного обсуждения предложениями, то в конечном итоге значительно вырастет степень доверия граждан к государственным институтам.

Концепция развития гражданского общества в Республике Казахстан на 2006-2011 годы, утвержденная Указом Президента Республики Казахстан от 25 июля 2006 года № 154, отражает становление гражданского общества в стране и является основой для совершенствования, дальнейшей разработки и принятия законодательных и иных правовых актов, нацеленных на создание благоприятных условий для дальнейшего развития институтов гражданского общества.

Основным показателем реализации Концепции развития гражданского общества в Республике Казахстан на 2006-2011 годы стало внедрение системы государственного социального заказа, что привело к росту этого показателя в суммарном выражении с 574,8 млн до 20 млрд тенге с последующей динамикой в сторону увеличения, чему способствовала передача государственных функций в конкурентную среду.

Концепция правовой политики Республики Казахстан, принятая на период с 2010 по 2020 годы, внесла свою лепту в совершенствование правовой идеологии, права (законодательства), юридической практики и укрепление государственного суверенитета Казахстана в юридическом плане как демократического, правового, светского и социального государства.

Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» и План нации «100 конкретных шагов» также обозначили актуальность «перезагрузки» неправительственного сектора, определили необходимость формирования новых подходов и платформ для работы с институтами гражданского общества.

Изменения, внесенные в законодательство Республики Казахстан о государственном социальном заказе, позволили внедрить отраслевой принцип и расширить участие профильных государственных органов в реализации совместных с НПО социальных проектов.

Концепция развития местного самоуправления в Республике Казахстан до 2020 года повлияла на гражданскую активность казахстанцев, повысила их заинтересованность и готовность к участию в решении вопросов местного значения.

Закон Республики Казахстан «О профессиональных союзах» придал новый импульс развитию в обществе социального диалога и партнерства.

Вектор дальнейшего развития неправительственного сектора был обозначен Национальным планом по развитию взаимодействия неправительственных организаций и государства в Республике Казахстан на 2016–2020 годы, утвержденным распоряжением Премьер-Министра Республики Казахстан от 28 декабря 2018 года № 159-Р.

Закон Республики Казахстан «Об общественных советах» и пакет взаимосвязанных с ним законов о государственной службе, противодействии коррупции, доступе к информации, персональных данных и их защите законодательно закрепили становление института общественных советов и обеспечили эффективную обратную связь государственных органов с институтами гражданского общества и населением.

Введение новых форм финансирования НПО в виде грантов и премий стало результатом признания неправительственного сектора как одного из активных институтов гражданского общества в решении социальных задач, что способствовало увеличению числа граждан, занятых в гражданском секторе.

Для обеспечения транспарентности и независимости процедур распределения грантовых средств в соответствии с постановлением Правительства Республики Казахстан от 31 декабря 2015 года №1192 «О некоторых вопросах грантового финансирования неправительственных организаций» создано некоммерческое акционерное общество «Центр поддержки гражданских инициатив», являющееся оператором в сфере грантового финансирования.

В целях совершенствования системы государственного социального заказа в 2018 году законодательно регламентирован порядок формирования государственного социального заказа и разработаны стандарты. Впервые внедрена оценка результатов осуществления проектов НПО за счет государственного финансирования.

Приняты законы Республики Казахстан «О волонтерской деятельности», «О благотворительности», «О саморегулировании», которые способствовали формированию новой системы взаимоотношений государства и гражданского общества.

На VIII Гражданском форуме выработаны решения по совершенствованию механизмов развития гражданского общества.

В Послании Президента страны народу Казахстана от 2 сентября 2019 года «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» отмечена необходимость внедрения концепции

«слышащего государства» – модели оперативного и эффективного реагирования на конструктивные запросы граждан для формирования обратной связи между гражданами и государственными органами. Идея «слышащего государства» предполагает повышение порога чувствительности государственного аппарата к запросам населения, выработку лучших технологий и практик коммуникаций между властью и обществом.

Казахстан является участником более 200 международных конвенций и многосторонних соглашений. В настоящее время в стране внедрен институт независимого мониторинга в отношении нескольких конвенций, в частности, Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, к которой Казахстан присоединился 29 июня 1998 года. Участие гражданского общества в независимом мониторинге таких соглашений (конвенций) является действенным инструментом развития гражданского самосознания и оказывает поддержку государству в эффективном соблюдении Конвенции на национальном уровне.

Республика Казахстан поддержала Повестку дня в области устойчивого развития на период до 2030 года и презентовала первый Добровольный национальный обзор по реализации данной Повестки дня на Политическом форуме высокого уровня по устойчивому развитию в Нью-Йорке в июле 2019 года.

Ключевые партнеры гражданского общества принимают участие в национальных рабочих группах, межгосударственных переговорах под эгидой Организации Объединенных Наций (далее – ООН).

Одним из инструментов совместной работы государственных органов и представителей гражданского общества стал Национальный совет общественного доверия (далее – НСОД) – консультативно-совещательный орган при Президенте Республики Казахстан. НСОД является одним из источников идей для общественно-политической модернизации и дальнейшего развития многопартийности, политической конкуренции и плюрализма мнений в стране.

В настоящее время в Казахстане официально зарегистрированы и действуют 6 политических партий, 22 763 НПО различной направленности, 3738 религиозных объединений, представляющих 18 конфессий, 3494 СМИ различных форм собственности, 234 общественных совета, 3 крупных республиканских объединения профсоюзов, которые включают 36 отраслевых и 19 территориальных организаций.

За период с 2011 по 2019 годы достигнуты следующие результаты:

- 1) обеспечен количественный рост НПО, расширился спектр их деятельности в реализации социальной политики;
- 2) проведены V, VI, VII и VIII гражданские форумы, которые стали драйверами осуществления последовательных и конкретных мер по укреплению роли НПО в обществе;

3) внедрены формы общественного контроля через общественные советы на местах;

4) функционирует многопартийный Парламент;

5) расширены механизмы участия граждан в процессе принятия решений в сфере государственного управления;

6) заложены и реализованы правовые основы формирования «открытого и подотчетного правительства».

Вместе с тем в обществе обозначился ряд проблемных вопросов.

Правительство Республики Казахстан в целях обеспечения вхождения в число 30-ти самых развитых государств мира объявило, что роль и доля государства в экономике будут постепенно сокращаться. На сегодня вместе с квазигосударственным сектором удельный вес государства в экономике достигает 60-80%.

С учетом такой тенденции в экономике возрастает роль институтов гражданского общества в работе по повышению и усилению активности казахстанцев, предоставлении и использовании инструментов общественного воздействия для решения возникающих проблем. К сожалению, в настоящее время институты гражданского общества еще слабы и недостаточно полно отображают общественные интересы и запросы. В связи с этим возникает необходимость расширения деятельности и усиления роли институтов гражданского общества.

Среди прочих проблем следует отметить:

несовершенство законодательства Республики Казахстан, регулирующего деятельность институтов гражданского общества;

отсутствие системы учета вклада неправительственного сектора в экономическое и социальное развитие страны;

низкую вовлеченность населения в развитие волонтерского движения и деятельность неправительственного сектора;

невысокий уровень доверия населения к институтам гражданского общества;

недостаточную работу государственных органов по вовлечению институтов гражданского общества в решение проблем;

зависимость НПО от государственного финансирования, отсутствие диверсификации источников поступления средств;

высокую конкуренцию между организациями третьего сектора за получение доступа к государственному финансированию;

слабую координацию между запросами населения и целевым выделением средств;

кадровый дефицит в организациях неправительственного сектора;

недостаточно развитый институт благотворительности;

невысокую степень транспарентности третьего сектора;

недостаточно развитое партнерство между участниками гражданского общества;

слабую представленность казахстанских институтов гражданского общества на международных площадках.

При этом необходимо подчеркнуть, что в последнее время произошла смена парадигм социально-экономического развития в условиях четвертой промышленной революции. Однако мировой мейнстрим – это ставка на человеческий капитал. Именно человек с его потребностями, простыми жизненными ожиданиями, мечтами, практиками, действиями составляет основную часть инклюзивного экономического развития государства в целом.

В Стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2025 года (далее – Стратегплан), утвержденном Указом Президента Республики Казахстан от 15 февраля 2018 года № 636, обозначено, что развитие новейших навыков и способностей людей – критически важная задача для дальнейшего продвижения Казахстана и вхождения в «тридцатку» развитых государств мира.

Гражданское общество в таких условиях будет перестраиваться, постоянно внедрять и использовать новые технологии, а граждане – получать новые компетенции.

Традиционные институты гражданского общества адаптируются к новым условиям, когда возникает альтернатива в лице малых инициативных групп и даже отдельных лиц, формирующих тренды, так называемых трендсеттеров (лидеров мнений), которые могут повлиять и мобилизовать значительные массы людей, минуя необходимость прохождения формальных процедур согласования и одобрения.

Поэтому у традиционных институтов возникают сложности в организации адекватной обратной связи с населением, необходимой для принятия действенных и оперативных решений. Следует отметить, что это общемировая тенденция, которая требует совершенствования практик, механизмов и законодательства, нацеленных на обеспечение прозрачности и снятие барьеров для населения в разрешении жизненных ситуаций. Требуется систематическая работа гражданских институтов с трендсеттерами и наличие соответствующих инструментов для их выявления в рамках разных целевых аудиторий. Многие политологи отмечают, что для возникновения и функционирования полноценного гражданского общества необходима экономическая самостоятельность граждан на основе частной собственности и результатов действенных социально-экономических реформ. В Казахстане необходимы дальнейшее укрепление и расширение социально-экономической базы для формирования истинного гражданского общества. Сильный средний класс, активная в общественно-политической жизни молодежь, поддержка малых инициативных групп, трендсеттеров (лидеров различных мнений), социальная активность волонтеров и неравнодушных граждан позволят преодолеть некоторую «стабильность застоя» в общественной жизни и станут своего рода гарантами появления настоящего гражданского общества в Казахстане.

Исходя из общемировых тенденций, данная Концепция предусматривает развитие системы общественного участия в разработке и реализации государственных программ и инициатив, содействие в совершенствовании социально-экономической политики государства, укрепление системы партнерства государства, бизнеса и гражданского общества, повышение устойчивости гражданского общества, а также его дальнейшую политическую трансформацию и модернизацию.

Глава 2. Обзор международного опыта

Анализ международного опыта демонстрирует общность признаков понятия гражданского общества, практически не отличающихся от определений ведущих международных организаций.

К примеру, Всемирный Банк использует термин «организации гражданского общества» для обозначения широкого спектра неправительственных и некоммерческих организаций, участвующих в общественной жизни, выражающих интересы и ценности своих членов или иных лиц и руководствующихся при этом этическими, культурными, политическими, научными, религиозными убеждениями или филантропическими соображениями.

Организация Экономического Сотрудничества и Развития дает схожее определение организациям гражданского общества: это «множество ассоциаций, вокруг которых общество добровольно самоорганизуется и которые представляют широкий круг интересов и связей. Они могут включать в себя общественные организации, организации коренных народов и неправительственные организации».

Демократические процессы в мировой практике приобретают характер устойчивых моделей государственного строительства, ключевая роль в котором принадлежит гражданскому обществу.

2.1. Принятие общественного договора

Главным критерием функционирования гражданского общества в мировой практике является принятие общественного договора, закрепляющего партнерство между государственными структурами и институтами гражданского общества, для повышения качества жизни в обществе и государстве, привлечения общественности к активному поддержанию государственных структур в их усилиях в области политики, экономики, права, культуры. Это партнерство должно характеризоваться взаимопониманием, доверием и равными условиями для обоих партнеров. Для достижения такого партнерства и улучшения качества оказываемых населению услуг государственным органам следует согласовывать свои действия с гражданским обществом.

Потребность в системном понимании и формировании взаимоотношений между правительством и организациями третьего сектора была достаточно серьезно осознана во многих странах мира, а также крупных международных организациях, таких как ООН и Евросоюз.

В рамках такого восприятия в Соединенном Королевстве Великобритании и Северной Ирландии подписаны генеральные соглашения (договоры) между некоммерческим сектором и правительством, где обозначено общее понимание роли и важности третьего сектора для современного демократического общества. В Эстонской Республике договор принят парламентом в качестве Концепции развития гражданского общества. В Республике Хорватия договор принял форму Программы сотрудничества между правительством и неправительственным некоммерческим сектором. В Канаде реформа взаимоотношений между двумя главными секторами выражена в форме документа под названием «Совместные круглые столы».

Данные документы служат основой для трансформации взаимоотношений между государством и гражданским сектором.

В целом зарубежный опыт по взаимодействию граждан и власти показывает, что помимо принятия всеобъемлющих документов (договоров, концепций, программ сотрудничества, совместных круглых столов и других) используются различные формы контактов и сотрудничества между властью и обществом.

К примеру, Концепция развития гражданского общества Эстонии предусматривает следующие принципы:

- 1) развивать гражданскую инициативу и демократию участия;
- 2) ценить добровольную деятельность как важный компонент бытия гражданина;
- 3) развивать глубокое изучение и соблюдение экономических, социальных и политических прав и обязанностей граждан;
- 4) развивать чувство ответственности граждан перед своей семьей, согражданами, родным краем, государством и миром в целом;
- 5) осознавать ценности и принципы, лежащие в основе сотрудничества между объединениями граждан и публичной властью, и разграничивать взаимные обязанности, права и приоритеты деятельности;
- 6) создавать благоприятную среду для функционирования и укрепления объединений граждан как неперенного условия развития демократии;
- 7) развивать систему поддержки гражданской инициативы;
- 8) распространять традиционные обычаи сотрудничества и знания, способствующие сотрудничеству между государственными учреждениями и гражданами и их объединениями;
- 9) шире вовлекать граждан и их объединения в процесс разработки, создания и анализа политических концепций и правовых актов и развивать необходимые для этого каналы информации и механизмы;

10) признавать и принимать во внимание при устройстве общественной жизни специфические интересы и потребности недостаточно представленных или недостаточно признанных в обществе граждан и их объединений;

11) создавать среду, способствующую благотворительности и филантропии, с привлечением коммерческого сектора.

2.2. Общественное участие

Одним из примеров успешного внедрения модели «слышащего правительства» является Республика Польша, где внедрен принцип инклюзивного планирования с вовлечением населения, социально уязвимых групп и активных граждан на местном уровне. Центральные органы власти сосредоточены на стратегических вопросах благодаря делегированию своих функций на более низкий уровень. Изменена система управления государственными финансами: созданы независимые бюджеты и внедрена ответственность на уровне местного самоуправления за проведение финансовой политики.

В США работа республиканского правительства основана на принципах самоуправления, согласно которым граждане страны контролируют многие политические аспекты. Органы самоуправления свободны от внешнего государственного контроля или внешнего политического влияния.

2.3. Взаимодействие институтов гражданского общества с государством

В мировой практике широко используются методы создания «буферных операторов», свободно коммуницирующих в проблемной адресной среде. Это квазинеправительственные организации, созданные и финансируемые правительством, подотчетные ему по финансам, но независимые в своей деятельности.

Выделяются неправительственные исполнительные организации, реализующие часть функций государственных органов. Есть исполнительно-административные НПО, судебные, консультативные советы по мониторингу.

В Великобритании насчитывается порядка 560 таких организаций.

Данная система сложилась в 1990-х годах и продолжает совершенствоваться. Действует «система бондов общественного влияния» (SIB – Social Impact Bonds), призванная решать социальные проблемы чувствительных слоев населения или групп риска.

Государственный орган выпускает бонд по оплате специфической социальной услуги (например, по снижению наркозависимости подростков). Услугодатель привлекает инвестора и обеспечивает ее реализацию. Оплата по бонду идет в случае успешного достижения результата.

Реализуется программа «Органайзеры сообществ». Ее цель – становление самоорганизации и самоуправления локальных сообществ. При государственном финансировании программа реализуется общественной организацией «Locality». По сути, данная НПО получила полномочия по проведению региональной политики.

Используется практика стратегического партнерства, когда государство осуществляет долгосрочное сотрудничество с наиболее авторитетными НПО. Государственное финансирование стратегических партнеров позволяет проводить массовые социальные мероприятия, тематические конференции и необходимые исследования.

В США правительственные агентства-операторы распределяют конкретные полномочия между не связанными с государством НПО и координируют их деятельность.

Крупнейшим оператором подобного рода является Корпорация государственной и муниципальной служб. Она консолидирует НПО в рамках программ правительства «Ameri Corps», «Senior Corps» и «Learn and Serve America».

В Сингапуре инструментом делегирования социальных функций государства выступают добровольные благотворительные организации «Voluntary welfare organizations». Всего в Сингапуре насчитываются 425 добровольных благотворительных организаций, направления деятельности которых сконцентрированы на оказании социально-бытовых, медицинских, психологических, педагогических, трудовых и правовых услуг. Под патронажем добровольных благотворительных организаций находятся дома престарелых, детские дома, психиатрические лечебницы.

2.4. Применение международных стандартов, принципов и критериев индексов развития гражданского общества

В мире существуют объединения гражданского общества, применяющие инструменты оценки и индексы развития гражданского общества. Внедрение данных механизмов в Казахстане позволит выстроить эффективную модель гражданского общества.

Наряду с этим в своей деятельности институты гражданского общества руководствуются определенными принципами и стремятся доказать приверженность принципам Кодекса этики и поведения для организаций гражданского общества («The Code of Ethics and Conduct for NGOs»).

2.5. Современные тренды развития гражданского общества

На сегодняшний день международный опыт свидетельствует, что глобальные тренды развития гражданского общества представляют ряд устойчивых тенденций.

1. На международном уровне растет доверие к институтам гражданского общества и повышается уровень их влияния на принятие управленческих решений в государственном и корпоративном секторах. По прогнозу Всемирного экономического форума в перспективе разрыв между уровнем доверия населения к государственным учреждениям и крупным корпорациям и уровнем влияния институтов гражданского общества на сознание населения будет увеличиваться.

2. Институты гражданского общества участвуют в формировании глобальной Повестки дня на период до 2030 и ее реализации. Сегодня международные НПО, имеющие устойчивую структуру, активно участвуют в официальных консультативных процессах, многосторонних форумах, таких как G20 и сессии ООН.

Например, в ходе ежегодных совещаний Международного валютного фонда и группы Всемирного Банка проводится отдельный Форум по вопросам политики для гражданского общества. На нем обсуждаются перспективы мировой экономики, вопросы глобальной финансовой стабильности, занятости и искоренения нищеты.

3. Растет сила личности человека как виртуального гражданина, благодаря расширению доступа к Интернету, социальным сетям и технологиям мобильных телефонов. Масштаб социальных сетей изменил парадигму выражения гражданской позиции отдельного человека или группы людей. Традиционные институты гражданского общества конкурируют с новыми сетевыми общественными институтами за право обладания монополией на выражение мнения населения.

4. Правительствами стран ставятся задачи не построения гражданского общества, а развития социальной сплоченности, что предполагает активное участие населения в решении актуальных проблем его жизнедеятельности, а также преодолении социальной изоляции и социальной дезинтеграции (бедности, бездомности, сиротства и др.).

5. Крупный бизнес и технология блокчейн могут заменить некоторые государственные институты и оказывать положительное воздействие на принятие решения по сложным социальным проблемам, обеспечив при этом его прозрачность и открытость.

Коммерческая и инвестиционная финансовая компания «JPMorgan», прогнозирует, что в ближайшее десятилетие бизнес-сообщество вложит до 1 триллиона долларов в реализацию социальных проектов.

Казахстан движется в одном направлении с мировыми трендами. В обществе существует понимание того, что социальная активность граждан будет все больше влиять на повседневную жизнь людей и государства в целом. Гражданское общество может и должно стать проводником новой трансформации. В Стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2025 года заложены следующие принципиальные изменения, постепенно входящие в жизнь отдельного человека и всей страны:

от подхода «забочусь только о себе и близком круге» – к «ответственному гражданину», заботящемуся о городе и стране;

от выборочных примеров для подражания среди молодого поколения – к ролевым моделям во всех сферах жизни;

от частичного заимствования зарубежной культуры – к осознанию роли и продвижению национальной культуры как в стране, так и за ее пределами;

от полиэтничного народа Казахстана – к сильному гражданскому обществу и единой нации на основе гражданской идентичности.

Глава 3. Видение развития сферы гражданского общества

Видение развития сферы гражданского общества заключается в том, что гражданское общество:

обеспечивает взаимовыгодный диалог между обществом и государством;
обеспечивает механизм обратной связи для повышения эффективности государственного управления и общественного контроля;

создает благоприятные условия для участия граждан в принятии решений в условиях подотчетности и прозрачности деятельности органов государственного управления.

Для достижения этого видения необходимо решение задач, направленных на развитие гражданской активности, совершенствование механизмов взаимодействия государства с институтами гражданского общества, повышение уровня участия граждан и институтов гражданского общества в процессе принятия решений, укрепление потенциала институтов гражданского общества и вовлечение гражданского общества в процесс реализации в Казахстане Целей устойчивого развития ООН.

Основные задачи Концепции:

создание благоприятных условий для развития гражданского общества и его институтов, в том числе в общественно-политической сфере;

поддержка и развитие гражданской активности;

повышение уровня участия граждан и институтов гражданского общества в процессе принятия решений и управлении государственными делами;

укрепление потенциала институтов гражданского общества;

вовлечение гражданского общества в процесс имплементации в Казахстане Целей устойчивого развития ООН.

Задача 1. Создание благоприятных условий для развития гражданского общества и его институтов, в том числе в общественно-политической сфере

1.1. Совершенствование законодательных и институциональных основ для развития гражданского общества

В рамках данной задачи будут приняты следующие меры:

внесение изменений и дополнений в законодательство Республики Казахстан «О некоммерческих организациях», в том числе «Об общественных объединениях», обеспечение возможности создания и деятельности неформальных организаций, снижение требований к регистрации общественных организаций (гражданское общество является ключевым партнером государства в вопросах повышения эффективности государственного управления, а некоммерческие организации как институциональные формы гражданской активности позволяют обеспечить взаимовыгодный диалог между обществом и государством);

принятие дополнительных мер, направленных на совершенствование процедур нормотворчества, ориентированных на вовлечение гражданского общества в процесс обсуждения законодательных инициатив (участие институтов гражданского общества в данном процессе на стадиях подготовки концепций, разработки и принятия проектов правовых актов позволит повысить качество принимаемых управленческих решений и приблизить граждан к процессу совершенствования законодательства);

совершенствование формы и процедуры участия граждан и институтов гражданского общества, в том числе общественных советов, рабочих групп, консультативно-совещательных структур и других видов обратной связи в принятии решений.

Задача 2. Поддержка и развитие гражданской активности

2.1. Поддержка гражданской активности

В мировой практике одним из ведущих ресурсов развития государства является человеческий и социальный капитал, основу которого составляют люди, а также их потенциал и возможности развития.

В рамках данной подзадачи необходимо создать благоприятные условия для развития гражданской активности в обществе через различные формы, в том числе такие, как волонтерство и благотворительность. Кроме того, необходимо организовать масштабную и системную работу по стимулированию развития множества гражданских инициатив, которые будут затрагивать все сферы общественной жизни и станут фундаментом разработки государственных программ и проектов.

Будут приняты следующие меры:

реализация комплекса мер, направленных на системное развитие волонтерства в стране, через обеспечение функционирования созданных эффективных механизмов и благоприятных условий для вовлечения граждан в практику волонтерской деятельности. Для этого необходимо активизировать участие граждан в волонтерской деятельности, способствовать их вовлечению в практику оказания повседневных добрых дел, продолжить реализацию мер, организованных в рамках Года волонтера, для дальнейшего системного развития волонтерской деятельности и укрепления культуры волонтерства в разных возрастных и социальных группах. Продолжить практику продвижения модели вовлечения граждан в развитие отраслевого волонтерства, создание конкретных кейсов волонтерской деятельности с целью повышения привлекательности волонтерских услуг для населения. Продолжить реализацию мероприятий, направленных на расширение международного сотрудничества в сфере волонтерской деятельности, в том числе активизировать участие граждан Казахстана в работе сессий ООН;

стимулирование благотворительности путем принятия социальных и экономических мер в отношении организаций, бизнес-структур и граждан, участвующих в благотворительной деятельности. Проведение работы по трансформации культуры благотворительности – от адресной помощи

к выделению грантов. Внедрение стимулов для развития и популяризации культуры благотворительности среди населения. Проведение работы по созданию и развитию местных благотворительных фондов для поддержки социальных гражданских инициатив.

2.2. Развитие гражданской активности

Это направление включает в себя:

расширение возможности для самореализации граждан через их участие в формальных и неформальных гражданских инициативах путем создания для этого соответствующего законодательного регулирования и других благоприятных условий, необходимых для развития и осуществления таких инициатив;

создание условий для переориентации граждан от подхода «забочусь только о себе и близком круге» к осознанию себя как «ответственного гражданина», заботящегося о своем месте проживания и своей стране (идеология «ответственного гражданина» будет направлена на воспитание граждан ответственными налогоплательщиками, которые смогут в дальнейшем участвовать в контроле за расходованием бюджетов разных уровней);

внедрение системы правового просвещения граждан, что расширит возможность их участия в процессе принятия решений и контроле за расходованием бюджетных средств;

повышение роли высших учебных заведений в развитии гражданского общества и формировании правовой культуры за счет привлечения к данной работе организаций технического и профессионального образования, а также к повышению активизации участия студенческой молодежи в общественной жизни;

внедрение подходов инклюзивного планирования сельских/городских территорий на основе оценки интересов и потребностей местного сообщества.

Создание условий для развития местных сообществ (community-центры) как модели организации гражданского общества. Создание условий для активного вовлечения граждан в решение насущных вопросов на местах. Повышение роли НПО в продвижении высоких стандартов качества жизни (информирование, консультирование населения, привлечение граждан к активному участию в общественной жизни).

Задача 3. Повышение уровня участия граждан и институтов гражданского общества в процессе принятия решений и управлении государственными делами

3.1. Создание системы гражданского контроля

Организации гражданского общества как формальные, так и неформальные занимают определенное место в общественной жизни Казахстана, участвуя в процессах управления государственными делами, направляя свои усилия на решение общественных проблем, снятие социального напряжения, инклюзивное распределение ресурсов и социальной помощи, расширение связи с целевыми группами населения страны.

Перед органами власти, НПО и другими общественными объединениями стоит задача повысить роль институтов гражданского общества и усилить их влияние на принятие решений и управление государственными делами, в целом, на решение проблем в различных сферах социально-экономической, политической и общественной жизни.

Следует осуществить ряд изменений, которые создадут условия для развития институтов гражданского общества, кардинально пересмотреть отношение к использованию возможностей человеческого капитала и повысить его роль и значение в совершенствовании политики, развитии экономики, укреплении правовой системы, формировании культуры общества и улучшении процесса управления в государстве.

В контексте изложенного будут разработаны и реализованы следующие меры: усиление механизмов гражданского контроля, введение регламента общественных слушаний, внедрение системы гражданского мониторинга и контроля реализации государственных программ и проектов, повышение роли и участия представителей гражданского общества в составе советов директоров социально значимых предприятий квазигосударственного сектора и в независимом мониторинге обязательств государства, внесение соответствующих изменений в законодательство Республики Казахстан.

1. Усиление механизмов гражданского контроля через различные институты гражданского общества, а также общественные советы. В настоящее время уже введены механизмы конкурсного отбора в составы общественных советов, решен вопрос по организационному обеспечению деятельности общественных советов. Общественные советы станут одним из эффективных механизмов обратной связи органов власти с населением.

2. Развитие и укрепление институтов общественных слушаний через введение регламента общественных слушаний на основе международных стандартов и рекомендаций (к примеру, указанных в конвенции Европейской экономической комиссии ООН «О доступе к информации, участию общественности в процессе принятия решений и доступе к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды»).

Институт общественных слушаний позволит создавать условия для активного и инклюзивного участия граждан в обсуждении вопросов, затрагивающих их интересы, решении других актуальных вопросов, волнующих население, в том числе по законодательным актам, касающимся прав, свобод и законных интересов каждого человека.

3. Внедрение системы гражданского мониторинга и контроля реализации государственных программ и проектов, осуществляемых за счет бюджета, с широким участием общественности через такие инструменты, как:

1) проведение антикоррупционной экспертизы проектов нормативных правовых актов, а также в целях обеспечения прозрачности при разработке проектов нормативных правовых актов будут привлекаться общественность и экспертное сообщество;

2) проведение на постоянной основе общественного контроля в форме общественного мониторинга деятельности государственных органов, включая полицию, и последующих отчетов по его результатам.

4. Повышение роли и участия представителей гражданского общества в составе советов директоров социально значимых предприятий квазигосударственного сектора для обеспечения прозрачности процесса принятия решений по управлению государственными активами.

5. Обеспечение участия представителей гражданского общества в независимом мониторинге обязательств государства, которые были приняты в рамках ратификации международных конвенций и многосторонних соглашений.

6. Внесение изменений в законодательство Республики Казахстан, закрепляющих права и обязательства, обеспечивающие участие различных институтов гражданского общества в разработке государственных программ и планов, доступ к финансированию и иным ресурсам, а также участие в процессе отчетности перед населением.

3.2. Развитие цифровых механизмов взаимодействия с гражданами

Для решения этой задачи необходимо принять меры по дальнейшему совершенствованию цифровых механизмов участия граждан и институтов гражданского общества в процессе принятия государственных решений различного уровня.

В рамках подзадачи будут приняты следующие меры:

внедрение новых механизмов диалога общества с властью через создание общественных онлайн - приемных в государственных органах, посредством которых граждане получают возможность задавать интересующие вопросы, вносить предложения и замечания, а также получать обоснованные ответы по существу вопросов от государственных органов. Будет мультиплицирован опыт органов внутренних дел страны по созданию общественных приемных в виде фронт-офисов;

создание сервиса на сайте e-gov.kz по приему, изучению и одобрению общественных инициатив, с помощью которого граждане смогут выдвигать различные идеи и предлагать проекты для широкого обсуждения, отправлять государственным органам консолидированные запросы для решения актуальных вопросов (в рамках «открытого правительства» всем желающим будет предоставлена возможность для голосования посредством электронной цифровой подписи по поддерживаемым ими общественным инициативам);

усовершенствование форм предоставления и распространения информации, таких как портал «открытого правительства» и социальные сети. Информация, предоставляемая государственными органами на портал «открытого правительства», будет соответствовать международным стандартам и требованиям, обеспечивать обратную связь с населением с помощью автоматизации и актуализации данных, в том числе общественных инициатив;

внедрение системы оценки населением эффективности работы местных исполнительных органов.

3.3. Трансформация взаимодействия организаций гражданского общества и других институтов гражданского общества и государства.

В рамках данной подзадачи организации гражданского общества станут основным партнером государства в решении социальных вопросов, реализации государственных проектов и программ с точки зрения анализа и оценки их значимости и необходимости.

Будет усилена роль уполномоченных по взаимодействию с гражданским обществом, а также будут внедрены ключевые показатели эффективности деятельности уполномоченных и нормативно определен статус, закреплён функционал их действий.

В рамках подзадачи будут приняты следующие меры:

совершенствование государственного социального заказа и грантового финансирования, передача государственных функций в неправительственный сектор, снятие законодательных и прочих ограничительных барьеров;

принятие мер по оптимизации механизмов взаимодействия государства и организаций гражданского общества посредством совершенствования государственного социального заказа и грантового финансирования как основных форм государственного финансирования организаций гражданского общества для обеспечения реальных потребностей общества и решения социальных вопросов:

1) разработка форм и методов работы, а также процедуры формирования тематики распределения государственного финансирования, основанных на объективной и независимой оценке социальных проблем и потребностей общества;

2) совершенствование механизмов государственного грантового финансирования с целью обеспечения реализации инициативы снизу и поиска инновационных решений социальных проблем;

3) внедрение социальных технологий, обеспечивающих эффективное партнерство государственных органов и гражданского общества в решении задач общественно-политического и социально-экономического развития страны.

Задача 4. Укрепление потенциала институтов гражданского общества

В рамках задачи предусмотрено принятие мер по совершенствованию инструментов, обеспечивающих развитие неправительственного сектора в Казахстане, его профессионализацию и активное участие в реализации государственной политики.

4.1. Профессионализация неправительственного сектора

В рамках подзадачи будут приняты следующие меры:

повышение потенциала неправительственного сектора через постоянную работу ресурсных центров поддержки НПО и других институтов гражданского общества, развитие крупных сетевых организаций, а также эффективной

модели партнерства государства и гражданского общества в Казахстане и регионе Центральной Азии;

создание условий для повышения потенциала неправительственного сектора через постоянную работу ресурсных центров поддержки НПО и других институтов гражданского общества (включая неформальные объединения и местные сообщества), которые должны стать центрами компетенций для институтов гражданского общества (далее – ИГО). Внедрение ключевых показателей результативности (КРП) по оценке деятельности данных центров. Создание системы обучения ИГО, институционального и организационного развития НПО. Внедрение методологии учета вклада ИГО в социально-экономическое развитие страны. Формирование реестра верифицированных НПО, внедрение рейтинга для предоставления финансирования НПО. Выработка механизмов по созданию условий для материальной прочности НПО;

будет создана Академия НПО, на базе которой будут подготовлены лидеры гражданского сектора из числа социально активных и ответственных граждан Казахстана, бескорыстно работающих во благо казахстанского общества;

создание условий для развития крупных сетевых общественных организаций, объединяющих НПО, и других институтов гражданского общества по различным отраслям, которые в качестве стратегических партнеров государства осуществляют функции по реализации общественно значимых проектов;

осуществление глобального позиционирования Казахстана как хаба по развитию гражданского общества в Центральной Азии, стремящегося стать своего рода платформой по продвижению демократических принципов, созданию баланса между адвокацией и ориентацией на услуги, развитию эффективной модели партнерства государства и гражданского общества в Казахстане и регионе Центральной Азии.

4.2. Повышение устойчивости институтов гражданского общества

Создать условия для диверсификации источников финансирования институтов гражданского общества за счет привлечения средств бюджета, физических и юридических лиц, международных организаций, а также развития коммерческой деятельности НПО.

В рамках подзадачи будут приняты следующие меры:

стимулирование развития социального предпринимательства, повышение прозрачности и эффективности системы государственного финансирования социальных услуг, усиление института оценки социального воздействия;

внедрение мер по стимулированию развития социального предпринимательства, включая закрепление термина «социальное предпринимательство»: создание реестра социальных предпринимателей, разработка программ поддержки социальных предпринимателей и механизма диалога участников экосистемы социального предпринимательства, проработка

механизмов выделения микрокредитов и инновационных грантов для поддержки проектов НПО и других институтов гражданского общества, создание условий для внедрения инноваций в социальной сфере, разработка Карты развития социального предпринимательства в Казахстане;

принятие закона, направленного на повышение прозрачности и эффективности системы государственного финансирования социальных услуг, предоставляемых неправительственным сектором;

усиление института оценки социального воздействия, разработка методологии оценки воздействия в разных сферах социальных преобразований для стандартизации планирования и оценки влияния с целью повышения программной устойчивости инициатив НПО и других институтов гражданского общества.

Задача 5. Вовлечение гражданского общества в процесс имплементации в Казахстане Целей устойчивого развития ООН (далее – ЦУР)

В мире за последние десятилетия сформировалась устойчивая тенденция сотрудничества между институтами гражданского общества различных стран. Его целью является выработка эффективных механизмов реагирования на вызовы времени в различных сферах: безопасность, защита прав человека, экономическое и социальное развитие, преодоление бедности, защита окружающей среды, образование, наука, культура, оказание экстренной гуманитарной и технической помощи, миротворчество.

На достижение универсально применимых новых глобальных целей направлена Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года. В рамках этой задачи будет активизирована вовлеченность институтов гражданского общества в процесс внедрения и имплементации Целей устойчивого развития ООН:

содействие популяризации ЦУР на национальном уровне с участием всех заинтересованных сторон;

применение индикаторов ЦУР и их дальнейшая имплементация в целях использования в качестве инструмента для планирования различных социальных и экономических программ и проектов;

обеспечение вовлечения местных исполнительных органов и организаций гражданского общества в процесс реализации индикаторов ЦУР;

создание рабочих и целевых групп по внедрению ЦУР с учетом интересов разных уровней власти и заинтересованных сторон на местах, в том числе социально уязвимых групп населения;

проведение общественного мониторинга реализации ЦУР с участием организаций гражданского общества;

осуществление подготовки региональных докладов по направлениям ЦУР, которые станут основой для Национального доклада о реализации Повестки ЦУР в Казахстане;

рассмотрение стратегий и инициатив «открытого правительства», основанных на принципах прозрачности, честности и неподкупности, подотчетности и участия заинтересованных сторон.

Глава 4. Ожидаемые результаты реализации Концепции

Реализация Концепции будет строиться на принципах системности, последовательности и межведомственного взаимодействия.

В процессе реализации Концепции государство осуществляет активную поддерживающую функцию, является координатором инициатив, определяет стратегическое значение тенденций.

Результатами реализации Концепции должны стать:

- 1) рост участия граждан в работе институтов гражданского общества;
- 2) увеличение числа граждан, занятых в организациях гражданского сектора;
- 3) повышение уровня доверия к институтам гражданского общества со стороны различных социальных групп;
- 4) увеличение доли граждан, участвующих в волонтерской деятельности;
- 5) увеличение количества активно действующих неправительственных организаций и других институтов гражданского общества;
- 6) увеличение доли институтов гражданского общества с финансовой и программной устойчивостью, в том числе социальных предприятий;
- 7) рост поступления благотворительных взносов в адрес НПО и благотворительных фондов со стороны граждан и бизнеса;
- 8) повышение уровня удовлетворенности услугополучателей социальных проектов НПО в рамках государственного социального заказа и грантового финансирования;
- 9) увеличение вклада неправительственных организаций и участников волонтерской деятельности в социально-экономическое развитие страны;
- 10) внедрение принципов модели «слышащего государства» в работу «открытого правительства» и органов власти всех уровней, доступность органов государственной власти для граждан и институтов гражданского общества;
- 11) увеличение доли граждан, положительно оценивающих взаимодействие институтов гражданского общества и государственных органов;
- 12) улучшение показателей Казахстана в международных рейтингах (индексах) развития гражданского общества в области соблюдения гражданских прав и свобод, свободы СМИ;
- 13) увеличение количества региональных и глобальных диалоговых площадок по вопросам развития гражданского общества, проводимых в Республике Казахстан.

Глава 5. Этапы реализации Концепции

Реализация предлагаемого комплекса мер по развитию гражданского общества рассчитана на 2020-2030 годы и предполагает прохождение двух этапов:

первый этап – 2020-2025 годы;

второй этап – 2026-2030 годы.

На первом этапе реализации Концепции будут приняты меры по совершенствованию инструментов правового регулирования, институционального обеспечения, способствующие развитию институтов гражданского общества.

Будут приняты меры по поддержке и развитию гражданской активности, в том числе через волонтерство и благотворительность.

Будут расширены механизмы сотрудничества государственных органов, бизнес-сообщества и институтов гражданского общества.

Предполагается принятие меры по совершенствованию процедур, форм и каналов взаимодействия государства и гражданского общества для повышения эффективности принимаемых управленческих решений, обеспечения прозрачности и подотчетности государственного управления.

Гражданские инициативы станут основой для разработки государственных программ и проектов.

Будут усилены механизмы развития гражданского общества через повышение роли институтов гражданского общества, в том числе общественных советов.

Будет внедрена система общественного мониторинга и контроля реализации государственных программ и проектов.

Получит свое развитие институт общественных слушаний через введение регламента общественных слушаний на основе международных стандартов.

Второй этап – 2026-2030 годы.

На этом этапе граждане Казахстана будут активно участвовать в деятельности институтов гражданского общества и определении стратегических направлений в развитии страны совместно с государственными органами.

Институты гражданского общества:

будут осуществлять решение социальных задач через диверсификацию источников финансовых средств, в том числе за счет развития социального предпринимательства на базе НПО;

будут активно участвовать в общественном контроле на всех этапах реализации государственной политики;

будут находиться в постоянном диалоге с населением и отражать его интересы через усиление института оценки социального воздействия;

станут равноправным партнером для бизнес-сообщества, реализуя свой экспертный потенциал и оказывая качественные услуги, в том числе на условиях рыночных отношений.

Высокое доверие к организациям гражданского общества среди населения и бизнес-сообщества позволит им аккумулировать благотворительные и спонсорские пожертвования и эффективно реализовывать социальные проекты и программы, направленные на решение насущных социальных вопросов общества.

Между различными институтами гражданского общества будут налажены эффективные связи, обеспечивающие партнёрство и обмен опытом.

Заключение

Реализация Концепции будет способствовать дальнейшему воплощению в жизнь основных ценностей и принципов Конституции Республики Казахстан, идеалов защиты прав и свобод человека и гражданина в контексте новых реалий и своевременного реагирования на мировые тенденции развития гражданского общества.

Эффективность реализации Концепции зависит от конструктивного взаимодействия, доверительного, осознанного и активного участия всех государственных и неправительственных структур, институтов гражданского общества и каждого гражданина, ориентированных на защиту интересов личности, общества и государства.

Реализация государственной политики в сфере гражданского общества будет способствовать решению приоритетных задач поступательного демократического развития страны.

Перечень правовых актов Республики Казахстан, посредством которых предполагается реализация Концепции

1. Конституция Республики Казахстан.
 2. Гражданский кодекс Республики Казахстан от 27 декабря 1994 года.
 3. Закон Республики Казахстан от 31 мая 1996 года «Об общественных объединениях».
 4. Закон Республики Казахстан от 23 июля 1999 года «О средствах массовой информации».
 5. Закон Республики Казахстан от 16 января 2001 года «О некоммерческих организациях».
 6. Закон Республики Казахстан от 15 июля 2002 года «О политических партиях».
 7. Закон Республики Казахстан от 12 апреля 2005 года «О государственном социальном заказе, грантах и премиях для неправительственных организаций в Республике Казахстан».
 8. Закон Республики Казахстан от 28 января 2011 года «О медиации».
 9. Закон Республики Казахстан от 2 ноября 2015 года «Об общественных советах».
 10. Закон Республики Казахстан от 16 ноября 2015 года «О доступе к информации».
 11. Закон Республики Казахстан от 16 ноября 2015 года «О благотворительности».
 12. Закон Республики Казахстан от 30 декабря 2016 года «О волонтерской деятельности».
 13. Закон Республики Казахстан от 25 мая 2020 года «О порядке организации и проведения мирных собраний в Республике Казахстан».
 14. Указ Президента Республики Казахстан № 636 от 15 февраля 2018 года «Об утверждении Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2025 года и признании утратившими силу некоторых указов Президента Республики Казахстан».
-